

Keskkonnaministri määruse
„Tartu maakonna kaitstavad looduse üksikobjektid ja nende piiranguvööndi ulatus“
eelnõu

SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Keskkonnaministri määrus „Tartu maakonna kaitstavate looduse üksikobjektide piiranguvööndi ulatus“ on ette valmistatud looduskaitseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 6 ja § 11 lõike 3 alusel ning lähtudes §-st 7, et täpsustada (optimeerida) määruses nimetatud kaitsealuste looduse üksikobjektide piiranguvööndi ulatus. Kehtivat kaitsekorda ei muudeta ja kaitse-eesmärke ei täiendata.

Määruse eesmärk on Tartu maakonna esinduslikumate elus- ja eluta looduse üksikelementide säilimine, selleks määratakse neile sobivaim kaitsevööndi ulatus. Tartumaal täpsustatakse 70 kaitstava looduse üksikobjekti: 51 puu ja puuderühma, 15 rändrahn ja nelja maastikuelemendi nime, asukohta ja piiranguvööndi ulatust. Haldusreformi käigus liideti Tartumaale viis loodusobjekti, mis asusid varem Jõgevamaal. Need objektid on Aidamehe määnd, Assikvere lite määnd, Lümati künnapuu, Tuhandeaastane tamm ehk Ranna ohvritamm ning Küti talu rändrahn.

Keskkonnaministri määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna spetsialist Marica-Maris Paju (tel 5336 5805, e-post maris.paju@keskkonnaamet.ee), eelnõu vastavust looduskaitseadusele ja seletuskirja nõuetekohast vormistust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Sander Laherand (sander.laherand@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee) ja keeleliselt on toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee).

Käesoleva määruse ettevalmistamisel töötati läbi teadaolevad loodusobjektide kaitse alla võtmise dokumendid ning inventeeriti 2018. ja 2019. aasta suveperioodi välitöödel 1. aprilli 2018. a seisuga Eestimaa Looduse Infosüsteemis (edaspidi *EELIS*) olevad kõik Tartu maakonna haldusreformijärgsetes piirides asuvad kaitstavad puud ja puudegrupid ning rahnud. Välitöid tegi Marica-Maris Paju. Välitööde aluseks oli 2010. aastal Uudo Timmi, Liisa Renneli ja Külle Kiristaja koostatud inventuuri aruanne. Tuginedes eelnimetatud aruandele, määratakse planeeringuprotsesside ja kaitsekorralduslike tegevuste lihtsustamiseks iseseisev piiranguvöönd seni pindalalise looduse üksikobjekti „Põlispuude grupp Lille-Tähe-Kalevi-Pargi tänava kvartalis“ asuvatele põlispuudele. Pindalaliste üksikobjektide ehk maastikuelementide piiranguvööndi ulatuse määramisel on alusmaterjalina kasutatud Roland Müüri ja Taimo Aasma 2005. aastal koostatud tööd „Tartumaa pindalaliste üksikobjektide kaitsekorra uuendamine“.

2. Eelnõu sisu ja piiranguvööndi ulatuse põhjendus

2.1. Objektide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Keskkonnaministri 1. märtsi 2023. a määrus nr 10 „Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskiri“ ei defineeri loodusobjektide kaitse-eesmärki, kuid sätestab kaitstava looduse üksikobjekti olemuse: üksikobjekt on teadusliku, ajaloolis-kultuurilise või esteetilise väärtusega elus või eluta loodusobjekt. Vastavalt LKS §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldus lisaks selle ohustatus, haruldus, tüüpilisus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus.

Rahvusvahelised lepingud looduse üksikobjekte ei käsitle, seega puudub rahvusvaheline kohustus määruses käsitletavad objektid kaitse alla võtta ning tegu on siseriikliku kaitse tagamisega.

Ohustatus ja haruldus

Looduse üksikobjektide kaitsel on esmatähtis konkreetne eluta looduse objekt või isend (puude puhul), mitte isendi liigikaitseline aspekt. Haruldane loodusobjekt on erakordne, ebatavaline ja/või harva esinev kas oma kuju, vanuse või tekke poolest. Haruldane objekt võib olla ka teatud piirkonnale tüüpiline objekt, mida mujal ei leidu, st objektitüüp on piiratud levikualaga. Peamiselt ohustab üksikuid loodusobjekte inimese tegevus ja harva ka looduslikud tegurid.

Üksikpuud on võetud kaitse alla alates Eesti Vabariigi algusaegadest, kui pärast maareformi raiuti maha paljud põlispuud ja seeläbi vaesestus maastik. Kuna puud on aeglase kasvuga ja pikaealised objektid, siis on iga üksik põlispuu või konkreetsele liigile omasest kasvukujust erinev isend unikaalne ja hävimisel asendamatu.

Suurte rändrahnude kaitse vajadusele juhiti tähelepanu juba 19. sajandi lõpuveerandil, kui palju rändrahnede lõhutamise ehituse tarbeks. Mida kaugemale viimase mandrijäätmise keskmeest Skandinaavias, seda haruldasemad on suured rahnud looduslikes asupaikades. Näiteks on Tartumaal vaid neli hiidrahn. Kaitsekorda rakendamata on oht nii puude kui ka kivide hävimiseks (nt ehitus, skulptuuride loomiseks kasutamine) ja seeläbi maastikupildi vaesestumiseks.

Maastikuelementide (allikad, paljandid, positiivsed pinnavormid (näiteks kohalikud „mäed“), orud) ohustatus seisneb nende teadusliku väärtuse kadumises, kuid suuresti ka maastiku esteetilisuse vähenemises loodusobjekti võimaliku kahjustamise või hävitamise korral. Haruldus seisneb peamiselt piirkonna paigastike kordumatus maastikupildis, mis on tekkinud naaberaladest (maastikurajoonidest) erinevalt eelkõige aluspinna erinevuste tõttu. Tasasest reljeefist tingituna on Tartumaal paljandid ja koopad üsna haruldased, mistõttu on maakonnas looduse üksikobjektina kaitse alla võetud Kalmistu paljand ja Aruküla koopad ning Uniküla Kalevipoja künnivagu ja Pangodi mäed.

Tüüpilisus

Põlipuud ja suured kivid, samuti maastiku pinnavormid ehk maastiku üksikelemendid on meie vanade asustuspäikondade tüüpilised maamärgid ning rändrahnude (ja üldse kivide) rohkus ja allikate olemasolu on olnud asustusemustris (elamualad, põllumaad) oluline kujundaja. Seetõttu on looduse üksikobjektide kaudu oluline järgnevatele põlvedele säilitada mitmekesisust ja piirkonnale omast (tüüpilist) maastikuilmet. Üksikobjektide tüübi „puu“ tasemel väljendub tüüpilisus ka avatud maastikus kasvanud puu liigile omases kasvukujus.

Teaduslik väärtus

Eluslooduse objektide, puude, teaduslik väärtus seisneb nende vanuses ja mõõtmetes (näiteks Arbimäe mänd ja Kambja mänd on ühed Tartumaa vanimad puud ning ühtlasi Eesti ulatuses ühed suurima übermõõduga männid), st dendroloogiliselt pakub huvi, kui vanaks võivad pärismaiste ja võõrpuuliikide üksikud isendid (näiteks valged mooruspuud ja juudapuulehikud Tartu linnas) elada ja missugused mõõtmelised seejuures saavutatakse. Samuti pakub teaduslikku huvi puuliikide tavapärasest erinev kasvukuju või -vorm.

Eluta looduse ehk geoloogiliste objektide ehk geoloogiliste loodusemälestiste (aluspõhja paljandid, rändrahnud, allikad, maastiku üksikelemendid jne) väärtus seisneb eelkõige selles, et nende muutumatu säilitamise abil on võimalik selgitada eri piirkondade geoloogilist arengut pärast viimast jäätumist ja tänapäeval kulgevaid geoloogilisi protsesse. Eestis on Euroopa suurimad hiidrahnud ja eri tüüpi liustikutekkelised pinnavormid, mis erinevad paikkonniti ja millel on teaduslik väärtus.

Herbert Viidingu raamatu „Suurte rändrahnude kirjeldamise juhend“ (1986) järgi on esimeseks ja peamiseks kriteeriumiks suurte rahnude esiletõstmisel nende mõõtmelised. Kokkuleppeliselt on rahnude suuruse võrdlemise ühtseks aluseks rahnude maksimaalne übermõõt horisontaaltasandil. Eesti ürglooduse raamatu koostamisel registreeriti kõik suured rahnud, st rahnud, mille suurim läbimõõt on enam kui 3 m või mille übermõõt on suurem kui 10 m. Selliste rahnude levikukaardi alusel oli võimalik esile tõsta teatud piirkonna kõige suuremaid ja huvitavamaid rahne loodusemälestusmärkidena. Geoloog Enn Pirruse klassifikatsiooni kohaselt jagunevad rahnud übermõõdu alusel suurteks rahnudeks (hiidrahnud (übermõõt üle 25 m), subhiidsed ehk hiidrahnude lähedased rahnud (ü 20–25 m), maakondlikult tähelepanuväärsed rahnud (ü 16–20 m) ja kohaliku tähtsusega rahnud (ü 10–16 m)) ning väikerahnudeks (ü 3–10 m), mis ei vaja riiklikku kaitset. Tartumaal on neli hiidrahnud.

Geoloogiateaduse seisukohalt on kõik paljandid väärtuslikud, sest neis on nähtavad eri settekihid ja jälgitavad kihtide muutused. Tartumaa paljandid ja koopad on teaduslikult tähtsad neis leiduvate fossiilsete rüükala leidude tõttu.

Tartumaal on geoloogiliste looduse üksikobjektidena kaitse all rändrahnud ja maastikuelemendid (pinnavormid). Tartumaal ei ole seni looduse üksikobjektina kaitse all ühtegi allikat.

Ajaloolis-kultuurilise väärtuse all mõeldakse nii seost kohapärimusega kui ka seotust kas kogu Eesti (näiteks Koidula, D. O. Virkhaus) või kohaliku piirkonna kultuuriloos oluliste isikute, ajaloosündmuste või traditsioonidega (näiteks ristipuud (Kaatsi ristimänd), ohvrikivid). Tartumaa kaitsealustest looduse üksikobjektidest on muinsuskaitseaduse alusel kaitse all ja kultuurimälestiste riiklikus registris arvel kaheksa objekti: viis puud, üks hiiesalu ja kaks rahnud, ning mõne mälestise kaitsevööndis asub samuti kaheksa looduse üksikobjekti: seitse puud ja üks rahnud. Kuigi nimeliselt on pühaks peetud ka Vara kiriku tamme ja Küti talu rändrahnud (vahepealne nimi Mäkaste ohvrikivi), ei ole need arvel kultuurimälestiste riiklikus registris ja seega ei ole muinsuskaitseaduse alusel kaitse all. Looduskaitseajalooline väärtus on objektidel, mis olid kirjas juba I looduskaitseregistris, mida peeti aastatel 1936–1941. Selliseid objekte on 13: viis puud ja kaheksa rahnud. Ürglooduse objektina on märgitud kõik rahnud ja maastikuelemendid.

Esteetiline väärtus väljendub puude puhul nende võra ja tüve suursugususes (näiteks Puiestee

tänavatamm, Varakirikutamm, Kaagvere künnapuu) ja/või eripärasel kasvukujul (näiteks Vedu Püha pärn, Kaatsi ristimänd, Tuhandeaastane tamm), rahnude puhul väljendub nende esteetilisus harukordses suuruses ja/või kujul (näiteks Pollikivi, Vedu nõiakivi). Eripärase kasvukujuga puud ja suured kivid on silmapaistvad maastikumärgid ja selle tõttu on neil väärtus miljöölööjana. Maastikuelemendid on kaitse alla võetud nende dekoratiivse ilu tõttu ning nende esteetiline väärtus seisneb panoraamvaate loomises ja maastikupildi mitmekesistamises.

Iga konkreetse objekti väärtus on esitatud tabelis 2.

2.2. Looduse üksikobjektide kaitse alla jätmise otstarbekus

Kõigil määruuses nimetatud looduse üksikobjektidel on esinduslik väärtus ja märkimisväärsed parameetrid (tabel 2), mis teevad määruuses nimetatud üksikisendid või objektid väärtuslikuks loodusemälestisena. Nende looduseobjektide kaitse vajadus tuleneb seega riiklikul tasemel kõrgest looduseväärtusest. Põlised puud, rändrahned ja pinnavorme on võimalik kaitsta vaid nende ajaloolises kasvukohas või looduslikus, st algses asukohas. Kui puu hävib, siis ei kandu tema väärtus teistele samas kohas kasvavatele puudele või sama liigi esindajatele, ning kui rändrahn teisaldatakse algsest asukohast, kaotab see oma teadusliku väärtuse.

Elusa looduse objektide ehk puude kaitse alla võtmise ja jätmise üle otsustamiseks tuleb kaaluda vastava puu liigimaseid bioloogilisi parameetreid (kõrguskasv, jämedus, võimalik vanus) ja väärtust (võra ja tüve kuju, korba paksus ja rõmelisus). Määruuses nimetatud puud on kaitse alla võetud esinduslike mõõtmete, kõrge vanuse ja/või dekoratiivse kasvukuju tõttu ning on otstarbekas jätta need kaitse alla, sest olenevalt liigist ja kasvukohast (sh eriti valgustingimustest) on neil eeldus saavutada liigile omane kõrge vanus ja suured mõõtmed. E. Laasi „Dendroloogia õpiku“ (1967) andmetel võivad näiteks männid elada 300–600 aasta vanuseks, kuigi intensiivne juurdekasv lõpeb 70–80 aasta vanuselt. Pikaajalised puuliigid on samuti tammed ja pärnad. Erakordselt vanade puude, mis on enamasti ka suure tüveümberrõõmuga, puhul on olulisim parameeter puu vanus, mitte konkreetse isendi seisund. Siin on arvestatud, et ainult erandjuhul sureb puu väga äkki. Enamasti kestab põliste puude hääbumine aastaid ja puu iga on võimalik pikendada sobiva hooldusega. Põlised puud on seotud vanade talukohtade või ajalooliste mõisatega ja on seetõttu pärandmaastiku osa. Pärandmaastike ja selle säilinud elementide (selles kontekstis põlispuude) väärtustamine on üks osa koha identiteedist ja aitab paremini mõista kogu kultuuriloo kujunemist.

Käesolevas määruuses on arvestatud tinglikult alljärgneva jaotusega, kus erakordse jämedusega puu on Hendrik Relve (Eesti põlispuud (2000)) määratluses puu, mille ümberrõõm tuleks fikseerida, kusjuures Relve ei tee ettepanekut pidada sellist ümberrõõmu kaitse alla võtmise kriteeriumiks. EELIS-s on arvel ka puud, mille ümberrõõm jääb väiksemaks kui tabelis märgitud liigimane suur ümberrõõm, mistõttu loetakse neid perspektiivseteks puudeks, millel on võimalus kasvada liigimase suurt mõõtu ja kõrge vanusega eksemplarideks.

Tabel 1. Tartumaal kaitse all olevate puude ümbermõõtude võrdlus Hendrik Relve soovituslikult fikseeritavate ümbermõõtudega (tabelis erakordne ümbermõõt) puuliikide kaupa

Liik*	Erakordne ümbermõõt (cm)	Väga suur ümbermõõt (cm)	Suur ümbermõõt (cm)
Harilik mänd	350+	300–350	250–300
	Arbimäe mänd, Kambja mänd, Kuninga-mänd, Lesenaise pedajas, Mesikäpa ehk Ilu mänd	Ahunapalu mänd, Kaarli mänd, Kaatsi ristimänd, Peetri mänd	Aidamehe mänd, Assikvere Iite mänd, Kavilda männid
Harilik tamm	450+	400–450	350–400
	Oru talu tamm, Triitsu tamm, Tuhandeaastane tamm ehk Ranna ohvritamm, Vara kiriku tamm, Vara mõisapargi tammed (I, III ja IV puu), Örne tn tamm	Juka talu tamm, Puiestee tänava tamm, Vara mõisapargi tammed (II puu)	Kalevi tn puudegrupi tamm, Koidula tamm, Päeva tn tamm, Sibula tammed, Väägvere tamm
Pärnad	450+	400–450	350–400
	Mäesuutsu ohvipärn, Suure-Konguta mõisa pärn, Väike-Konguta pärnad (I puu)	Kalevi tn puudegrupi pärn, Väike-Konguta pärnad (II puu)	Lille tn pärn, Nõo A. Lätte pärnad, Vedu Püha pärn, Väike-Ulila pärn,
Künnapuu	400+	350–400	300–350
	Kaagvere künnapuu, Kiigeoru hiiesalu künnapuud, Lümati künnapuu, Rookse künnapuu	Kiigeoru hiiesalu künnapuud	
Hobukastanid	300+	250–300	200–250
			Veski tn kollane hobukastan
Harilik kadakas	100+	70–100	50–70
	Tamsa kadakas		

* Tabelis nimetatamata, kuid kaitse all olevate võõrpuuliikide ja viljapuude kohta ei ole Hendrik Relve soovituslikku seisukohta.

Määruses nimetatud Tartumaa rahnud on kaitse alla võetud teadusliku väärtuse, (üli)suurte mõõtmete ja dekoratiivsuse tõttu maastikus. Samuti on mitme rahnu puhul oluline nende kultuurilooline tähtsus, st tegu on kividega, mis on arvel arheoloogiamälestisena (ohvrikivid) või on nendega seotud üldtuntud kohamuistendid (näiteks Kalevipoja kivid). Herbert Viidingu raamatu „Suurte rändrahnude kirjeldamise juhend“ (1986) järgi peetakse seletuskirjas teadusliku väärtuse all silmas nii rändrahnude mõõtmeid kui ka kivimilist koostist, mille alusel hinnatakse mandrijää liikumissuunda, ja kulutusastet. Eriti väärtuslikud on juhträndkivid, mis pärinevad suhteliselt kitsalt avamusalalt. Siinjuures tuleb tähele panna, et mida lõuna poole, seda haruldasemad on ülisuured ja suured rahnud. Tartumaal on neli ülisuurt ehk hiidrahnud.

Maastikuelemente (Uniküla Kalevipoja künnivagu, Kalmistu paljand, Aruküla koopad ja

Pangodi mäed) on otstarbekas kaitsta, sest neil on teaduslik väärtus kvaternaargeoloogia seisukohalt tähtsate objektidena, mille tõttu on oluline säilitada need puutumatutena, kõik on olulised maastikuilmestajad ja oma tüübirühma tüüpilised esindajad.

Käesolevas määruses käsitletakse Tartumaa esinduslikke elus- ja eluta looduse üksikobjekte, millel on üks või mitu eespool nimetatud väärtust. Kaitse alla jätmine on oluline eeskätt selleks, et kaitsta unikaalseid objekte, mida nende hävimise korral ei ole võimalik taastada ei samas kohas ega mujal. Pärandmaastike ja selle säilinud elementide (siinses kontekstis põlispuude, rahnude ja pinnavormide) väärtustamine on üks osa koha identiteedist ja aitab paremini mõista kogu kultuuriloo kujunemist.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

LKS § 4 lõige 6 sätestab üksikobjekti olemuse. Kaitstav looduse üksikobjekti on elus või eluta loodusobjekt, nagu puu, allikas, rändrahn, juga, kärestik, pank, astring, paljand, koobas, karst või nende rühm. Kuna määruses käsitletakse ainult üksikpuid ja -kive (rändrahne) ning terviklikke maastikuelemente, ei ole vajadust valida määruses käsitletavate objektide puhul mõnda teist looduskaitseaduses võimaldatud loodusobjekti tüüpi. Üksikobjekti ümber olevat eripärase loodusobjekti säilitamiseks vajalikku piiranguvööndit ei saa käsitleda LKS-s nimetatud kaitsealana eelkõige selle väikese pindala (enamasti ca 0,7 ha, v.a maastikuelemendid) ja eesmärgi tõttu. Hoiuala on liikide elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala, st kaitse eesmärk on liikide ja koosluste kaitse. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse kaitsealuse taimeliigi kasvukohta, mitte ühte kindlat vastava liigi mingi tunnuse tõttu silmapaistvat üksikisendit, nende rühma või maastikuelementi, ja seetõttu pole ka see kaitstava objekti tüüp sobilik.

2.4. Piiranguvööndi ulatus

Määruses käsitletud looduse üksikobjektid on kaitse alla võetud nii Eesti Vabariigi algusaastatel kui ka enne taasiseseisvumist asjaomase ametiasutuse otsuse või käskkirjaga. Tulenevalt Eesti NSV ÜN 23. veebruari 1990. a otsuse „Eesti NSV seaduse „Eesti looduse kaitse kohta“ kehtestamisest“ punktist 4 laieneb alates 15. märtsist 1990 looduse kaitse ja kasutamisega seotud suhetele, mis on tekkinud enne 15. märtsi 1990. aastat, Eesti NSV seadus „Eesti looduse kaitse kohta“. 9. juulil 1994. a jõustunud „Kaitstavate loodusobjektide seaduse“ § 30 lõige 6 sätestas, et kõik enne nimetatud seaduse jõustumist moodustatud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord jäävad kehtima kuni nimetatud seadusega ettenähtud korras kaitse-eeskirjade rakendamiseni niivõrd, kuivõrd need ei ole vastuolus kehtiva seadusega. Sisuliselt sama regulatsiooni annab ka kehtiva LKS § 91 lõige 1, mis sätestab, et enne LKS-i jõustumist kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord jäävad kehtima kuni LKS alusel uue korra kehtestamiseni või kaitsekorra kehtetuks tunnistamiseni. Piiranguvööndi ulatuse kehtestamine kaitsealuse looduse üksikobjekti ümber määrab kindlaks piirangutega maa-ala suuruse.

LKS § 11 lõike 3 punkti 2 kohaselt määratakse üksikobjektile kaitse alla võtmisel koos kaitse alla võtmise eesmärgiga ka kaitsevööndi ulatus. Praeguseni on määruses käsitletud loodusobjektide ümber kehtinud looduskaitseaduse § 68 lõikes 1 nimetatud 50 m raadiusega piiranguvöönd, sest kaitse alla võtmise otsustega ei ole määratud täpsemat kaitsevööndi ulatust. Sageli on sellise ulatusega piiranguvöönd põhjendamatult ega ole näiteks viljapuude või rändrahnude puhul otstarbekas, kuna see ei ole vajalik objekti säilimiseks, see ei mõjuta objekti vaadeldavust ja põhjustab liigset halduskoormust. Samas peab piiranguvööndi ulatus olema piisav, et tagada kaitseväärtuse säilimine. Tartumaa looduse üksikobjektide piiranguvööndi piiritlemise aluseks on Eesti põhikaart (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmed 2022. aasta

I kvartali seisuga.

Määruse alusel kehtestatakse kaitsealuste looduse üksikobjektide ümber olenevalt asukohast ja objektist 10–50 m raadiusega piiranguvöönd, v.a pindalalised üksikobjektid (enamasti maastikuelemendid), kus objekti pindala on ühtlasi selle piiranguvöönd. Kõikide objektide puhul on silmas peetud asukohast sõltuvat senistest häiringufaktoritest (liiklusintensiivsus, hooned, rajatised jms) tingitud mõju. Piiranguvööndi määрусega määratud ulatus sõltub kaitstava looduse üksikobjekti mõõtmetest, esinduslikkusest, tähtsusest kultuuriajaloos või rahvapärimuses, asukohast ja sellest tulenevalt vaadeldavusest looduses ning ümbritseva maastiku iseloomust. Samuti on arvestatud Maailma Looduskaitseliidu (IUCN) soovitusi. IUCN kaitsekategooriates on silmapaistvad looduse üksikobjektid nimetatud loodusmälestisena (*Natural monument or feature*, III kategooria). Vastav kategooria on märgitud ka Eesti Looduse Infosüsteemis. Loodusmälestiseks võib olla maastikuelement (*landform*), geoloogiline ilming (*geological feature*) või eluslooduse ilming, mis on väikesepindalaline ja mida kaitstakse koos lähima ümbrusega ning millel on sageli ka külastusväärtus. Piirnev ala peab olema piisavalt suur, et kaitsta objekti ja selle ümbruse terviklikkust (https://www.eea.europa.eu/help/glossary#c0=N&c4=30&b_start=90). See on eriti oluline, arvestades intensiivset metsaraie ja suurenevat ehitussurvet.

Piiranguvööndi piiritlemisel käesoleva määruse kontekstis on lähtutud järgnevatest põhimõtetest.

Puude ja puude gruppide (sh puude ridade, mis ei ole osa ajaloolisest pargist) piiranguvööndi ulatuse määramisel oli põhikriteeriumiks puu asukoht, sh puud ümbritsev maastik, ja isendi välimus (seisund). Üldjuhul on piiranguvöönd ringikujuline, st ühesuurne igas suunas, kuid (sõidu)tee või hoone vahetus läheduses kasvavate puude puhul on piiranguvöönd määratud teekatte servani (näiteks Arbi mäe määnd, Kastani tänava hõbevaher) või hoone seinani (näiteks Veski tn kollane hobukastan), v.a eriti võimsakasvuliste puude puhul (näiteks Vara kiriku tamm), kus on oluline hoone ja puu koosmõju ning puu oksad ulatuvad hoone katusele. Kui piiranguvöönd on erikujuline, lähtub see kindlast raadiusest.

Puude puhul on piiranguvööndi määramisel arvestatud nende senist kasvuruumi (st kas puu on kasvanud lagedal või metsas) ja sellega korrelatsioonis olevat puuvõra laiust (projektsiooni maapinnal), samuti puu liigiomast kõrguskasvu. See on vajalik, et tagada puuvõra hea seisund ja puu vaadeldavus. Samuti on arvestatud, et piiranguvööndis ei tohi puujuurte kahjustamise vältimiseks ja puude pikaajalise stabiilsuse tagamiseks teha kaevetöid ja künda, sest veerežiimi rikkumisel ja juurte kahjustamisel võib puu seisund tunduvalt halveneda ja puu hukkuda ning loodusmälestise kaitseväärtus hävib. Arvestatud on, et puu juurestik on keskealistel ja vanadel puudel laiema ulatusega kui võra. Ehitamisel ja raiete korral tuleb piiranguvööndis lisaks arvestada võimalikku olulist valgustingimuste muutumist ja tuulele avatust.

Põlispuude gruppidele ehk nn mitmikobjektidele, kus igale üksikule puule ei ole otstarbekas määrata eraldi piiranguvööndi ulatust üksikute objektide piiranguvööndite kattuvuse tõttu, on määрусega kehtestatud ühine pindalaline piiranguvöönd (näiteks Aasa tn ebatsuugad, Kalevi tn põlised tammed ja pärnad, Kuru tn seemikpirnipuud). Erandlik objekt on Kiigeoru hiiesalu, kus objekti pindala on ka vööndi pindala.

Kõikide eelnimetatud objektide puhul on piiranguvööndi määramisel arvestatud võimalikku puust tulenevat ohtu (murduvad oksad) puu piiranguvööndis liikujatele ja/või nende varale ning kaitseala valitsejale on antud volitus keelata uute ehitiste (nii rajatiste kui ka hoonete) rajamine

kaalutusotsuse alusel.

Piiranguvööndi määramisel on arvestatud ka sellega, et piisav vööndi ulatus annab võimaluse säilitada seal püsivad kasvutingimused (eriti valgustingimused), mis omakorda tagab kaitse-eesmärgi ehk põlispuude hea seisundi. Suurim lubatud piiranguvööndi ulatus (50 m) on määratud nendele põlispuudele, mis on väga vanad ja harjunud kasvama kindlates valgustingimustes ja tuulte eest kaitstuna (näiteks Kaatsi ristimänd, Kuninga mänd, Kambja mänd) ning millele on oluline säilitada pikk vaatesiht.

Teistele põlistele puudele määrati piiranguvööndi ulatuseks 30 m. Erandina on piiranguvöönd määratud väiksem siis, kui puu on loomuomaselt väikesekasvuline liik, nagu kadakas või mooruspuud (näiteks Tamsa kadakas 15 m, Kastani tn valged mooruspuud, 10 m), või on puu mingil muul põhjusel madal (näiteks Mesikäpa ehk Ilu mänd, 15 m). Väiksem piiranguvöönd määrati ka Tartu linnas hoonete vahel kasvavatele puudele, kus peamiseks vööndi piiri määramise aluseks olid lähedal asuvad hooned, mitte puu kõrgus (näiteks Akadeemia tn mandžuuria pähklipuu (15 m), Jaani kiriku püramiidtamm, Õnne tn tamm (25 m)).

Geoloogilised objektid jaotuvad rändrahnudeks ning aluspõhjalisteks paljanditeks ja koobasteks, kusjuures enamasti käsitletakse viimaseid koos. **Rändrahnude** piiranguvööndi ulatuse määramisel lähtuti peamiselt kahest neid ümbritsevast maastikutüübist, st kas objekt asub avatud maastikul (põllul, heinamaal) või metsas, kuid ka rahnu ümbermõödust ja asukohast. Haritaval põllumaal ja mujal avatud maastikus paiknevate rahnude ümber määrati piiranguvöönd raadiusega 10 m. Üldjuhul on piiranguvöönd ringikujuline, st ühesuurune igas suunas, kuid sõidutee vahetus läheduses asuvate rahnude puhul on piiranguvöönd määratud teekatte servani (näiteks Teedla rändrahn, Kavastu kohtukivi) ja on väiksem kui 10 m. Erikujulise piiranguvööndi korral lähtub ulatus kindlast raadiusest 10 m või 30 m.

Vastavalt LKS § 68 lõikele 4 on keelatud kaitse alla võetud looduse üksikobjekti seisundit või ilmet kahjustada või tegevus. Seetõttu määrati eelkõige esteetilistel (maastikukujunduslikel) kaalutlustel metsas paiknevate rahnude ümber piiranguvööndi raadiuseks 30 m. Piiranguvööndi selline ulatus metsamaal tagab üksikobjekti parema kaitse, sest vastavalt kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirja § 7 lõikele 4 vaatab üksikobjekti valitseja metsaraie taotluse läbi ja annab kümne päeva jooksul pärast taotluse saamist metsakoosluse liikide ning vanuse mitmekesisuse säilitamise eesmärgist lähtudes kirjaliku nõusoleku ja seab vajaduse korral tingimused või esitab motiveeritud keeldumise. 30 m on piisav ulatus, et arvestada IUCN-i soovitusi ja tagada kujundusraiete abil rändrahnudele sobiv ümbrus. Eelkõige ongi sellise ulatusega piiranguvöönd vajalik vaadeldavuse tagamiseks ja selleks, et valitsejal oleks võimalus tingimuste andmise kaudu tagada objekti esteetiline ümbrus. Erandiks on Pollikivi hiidrahn, millele määrati eksperdi ettepanekul piiranguvöönd raadiusega 50 m, sest tegu on Lõuna-Eestis haruldase ja silmatorkava hiidrahnuga, mida ümbritseb huvitav looduskooslus ja koosluse kaitse tagab rahnu ümbruse maastikulise terviklikkuse säilimise.

Paljandid on kaardil joonobjektid, mille piiranguvööndi piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitstud oleksid objekti olulised osad (ülaser, alam ja jalamil olev allikaline ala, mis arvestab allika kalda piiranguvööndi ulatust) ning tegevused väljaspool objekti ei kahjustaks geoloogilist objekti ja selle lähiümbruse maastikuilmet. Kahjustavaks, näiteks erosiooni tekitavaks tegevuseks võib olla nii lageraie kui ka paljandi ülaseriale liiga lähedal kasvavad ja juurestikuga paljandit mõjutavad puud, maa metsa istutamiseks ettevalmistamine, sõidukitega sõitmine metsa kokku- ja väljaveol, ehitamine jne. Kalmistu paljandi puhul on arvestatud ka pika vaatesektori vajadust.

Maastiku üksikelemendid on oma olemuselt kas liustikutekkelised (näiteks voored, mõhnad, otsamoreenid), vooluveetekkelised (näiteks orud) või rannikuprotsesside tulemusel moodustunud pinnavormid, mis on looduses selgelt eristatavad (esilekerkivad) elemendid ja mille piiritlemine on raskendatud nende ebakorrapärase kuju ja suure pindala tõttu. Tartumaal on kaitse all liustikutekkeline Tamsa otsamoreen ehk Pangodi mäed ja vooluveetekkelise objektina Uniküla Kalevipoja künnivagu. Maastiku üksikelemendid on pindalalised objektid, millele üldjuhul ei määrata täiendavat piiranguvööndit ehk teisisõnu objekti pindala on ühtlasi piiranguvöönd. Maastikuelementide puhul on oluline nende terviklikkus ja selle kaudu mõju maastikule.

Kaitsealadel asuvad kaitsealused objektid. Kaitsealustes parkides asuvatele puudele määratakse üldjuhul piiranguvööndi ulatuseks 0 m, sest nende objektide kaitse tagab Vabariigi Valitsuse 3. märtsi 2006. a määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitseeskiri“ ning täiendava piiranguvööndi ulatuse kehtestamine ei ole vajalik. Juhul kui üksikpuu oksad ulatuvad üle kaitsealuse pargi piiri ja seetõttu ei taga pargi kaitse põlispuu kaitset näiteks kõrvalasuva tee või hoone remonditööde tõttu, on põlispuule määratud piiranguvöönd (tabel 2). Kaagvere künnapuu kasvab Kaagvere mõisa pargis, Suure-Konguta mõisa pärn kasvab Suure-Konguta mõisa pargis ja Vara mõisapargi tammed Vara mõisa pargis.

Samuti määrati piiranguvööndi ulatus 0 m objektidele, mis asuvad teisel kaitsealal, kuna nende kaitset on võimalik tagada konkreetse ala kaitsekorraga. Juhul kui kaitsealuse üksikobjekti kaitseks on vaja objekti asukoha kaitseala vastava vööndi kaitsekorrast erinevat lähenemist, on üksikobjekti või sellele olulise vaate säilimise tagamiseks määratud piiranguvöönd (näiteks Kuninga määnd 50 m). Puudest on kaitsealal Ahunapalu määnd (Peipsiveere looduskaitsealal) ja Kuninga määnd (Järvelja looduskaitsealal). Rahnudest asub Apollo kivi Alatskivi maastikukaitsealal, Vooremaa maastikukaitsealal asuvad Saadjärve Noorema Kalevipoja kivi, Saadjärve Kalevipoja lingukivi ja Äksi Kalevi keskmise poja lingukivi. Täpsem info on esitatud tabelis 2 iga konkreetse objekti juures.

Pindalalise objekti jaotamine iseseisva piiranguvööndiga objektideks. Tartu linnas võeti 1986. aastal kohaliku kaitse alla põlispuud Lille, Tähe, Pargi ja Kalevi tänava vahelisel alal. Osa nendest puudest on hukkunud ja kaitse alt välja arvatud (nulud ja torkavad kuused), kuid siiani ei ole täpselt määratud, milliseid puid selles kvartalis kaitsealusteks põlispuudeks loetakse. Õigusselguse huvides nimetatakse käesoleva määrusega need põlispuud ja määratakse neile piiranguvööndid. Edaspidi on konkreetset kaitsealused looduse üksikobjektid Lille tn pärn, Kalevi tn põlised tammed ja pärnad ning Päeva tn tamm, millele määratakse piiranguvööndi ulatus ja antakse objekti registrikood.

Üksikobjektide nimed. Kaitstavaid looduse üksikobjekte on eri õigusaktides nimetatud eri nimedega. See raskendab objektide ühest tuvastamist. Määrusega täpsustatakse osal seni kaitse all olnud looduse üksikobjektidel nime, et vältida nende segiajamist ja kergendada leidmist EELIS-st, kus on praegu mitu objekti sama nimega (näiteks *harilik tamm*, *pärn*). Eri nimevariantide korral on määrukses kasutatud ajaloolist (kaitse alla võtmise aegset nimekuju) või muud sobivaimat nimetust, mis võimaldab objekti üheselt määrata.

Seni vaid puu liiginimetusega nimetatud kaitsealuse puu selgemaks identifitseerimiseks on liiginimetusele nime täiendina lisatud kas küla, talu või tänava nimi, näiteks Kaatsi ristimäänd (varem *Ristimäänd*), Kambja määnd (varem *määnd*), Salme tänava alpi seedermäänd (varem *alpi seedermäänd*) jne. Tartus Aasa tänaval asuv kaitsealune ebatsuugaallee on ümber nimetatud Aasa

täna eabatsuugadeks, sest säilinud puud ei moodusta alleed, vaid 19 puust koosneva 90 m pikkuse rea kalmistu piiril. Puhja vallas Kaimi külas (vahepealse nimega *Siberi küla*) endise Sibula vesiveski lähedal kasvav Siberi tamm on ümber nimetatud vanima kohaga seotud objekti Sibula vesiveski järgi Sibula tammeks. Algakti järgi on ajalooline nimi taastatud neljal rändrahnul. Tabelis nr 2 on objektid nimetatud uuendatud nimega, sulgudes on esitatud kasutusel olnud paralleelnimed.

Määrusega täpsustatakse Tartumaal 70 kaitstava looduse üksikobjekti: 51 puu või puuderühma (millest viis asuvad kaitsealal), 15 rändrahn (sh neli asuvad kaitsealal) ja nelja maastikuelemendi piiranguvööndi pindala. Kolme puu (Kaatsi ristimänd, Kambja mänd, Kuninga mänd) ja ühe rahnu (Pollikivi) puhul kasutatakse maksimaalset lubatud piiranguvööndi ulatust. Eelnõuga vähendatakse kõigi ülejäänud kaitstavate looduse üksikobjektide piiranguvööndi ulatust. Maastikuelemendi Unipiha Kalevipoja künnivagu pindala suurendatakse nii, et oleks haaratud maastikuelemendi ilmekaia osa tervikuna nagu oli algselt kaitse alla võttes mõeldud. Kokku suureneb Uniküla Kalevipoja künnivao pindala 2,1 ha (EELIS-s 11,5 ha, uus pindala 13,6 ha), kusjuures pindala suurenemine on peamiselt piiri kulgemise täpsustamise tulemus. Maastikuelemendi Pangodi mäed pindala suurendatakse nii, et oleks haaratud maastikuelement tervikuna nagu oli algselt kaitse alla võttes mõeldud. Kokku suureneb Pangodi mägede pindala Sälginäe taasliitmise tõttu ca 40 ha.

70 objektist 34 on endised vabariikliku tähtsusega objektid ja 36 endised kohaliku, st maakondliku tähtsusega objektid.

Piiranguvööndi ulatuse määramisel on kasutatud looduses hästi jälgitavaid tunnuseid, nagu teed, trassid ja veekogude kaldajoon, mõnel juhul on kasutatud ka kinnistupiiri, selgelt märgatavat ja püsivat kõlvikupiiri ning mõttelisi sirgeid. Piiritlemist on põhjalikumalt käsitletud tabelis 2 iga konkreetse objekti juures.

Selguse mõttes on objektid grupeeritud tüüpide kaupa: puud (puude grupid), rändrahnud ja geoloogilised objektid. Objektide nimekiri on esitatud tähestikulises järjekorras. Iga objekti kohta on selgitus, millised on objekti kaitse alla võtmise eeldused ja miks on konkreetsel juhul vastav piiranguvööndi ulatus otstarbekaim.

Tabel 2. Tartu maakonnas kaitse alla võetud looduse üksikobjektide piiranguvööndite ulatus. EELIS – Eesti looduse infosüsteem (Keskkonnaagentuur), KmR – kultuurimälestiste riiklik register, mka – maastikukaitseala, parkide KE – kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri, kü – katastriüksus. Maakatastri andmed on 2022. aasta I kvartali seisuga

	Objekti nimi (vana nimi) EELIS objekti registrikood (seisuga juuni 2021)	Asukoht (KOV/küla) Linnades asuvatel objektidel on märgitud ka asukoha tänav.	Piiranguvööndi ulatus (m; ha) ja põhjendus, miks on objekt kaitse all (sh objekti kaitseväärtus ja otstarbekus). Puu ümbermõõt välitööde viimase seisuga on esitatud 1,3 m kõrguselt mõõdetuna, kui ei ole märgitud teisiti. Puude kõrgust välitööde käigus ei mõõdetud ja kasutatud on EELIS andmeid.
1.	Aasa tn ebatsuugad (Ebatsuuga allee; Nurme	Tartu linn, Aasa tänav	0,33 ha, sh eraldi asetseva suurima puu vöönd.

	tn puiestee; Pseudotsuuga allee) KLO1200247		Piiranguvöönd on erikujuline ja lähtub raadiusest 10 m ning katastripiirist ja selle mõttelisest pikendusest. Ebatsuugad kasvavad Aasa tänava ääres reas ja moodustavad kalmistu ühe kvartali algse servahaljastuse. EELIS kaardil on objekti asukoht ebatäpne. Määrusega täpsustatakse säilinud puude asukohad. Ebatsuugad on kaitse alla võetud 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Harilikku ebatsuugat (<i>Pseudotsuga menziesii</i>) mainiti Eestis esimest korda 1883. aastal (K. Kull, T. Kukk). Konkreetsed ebatsuugad on istutatud 1930. aastatel ja need raamisid Vabadussõjas langenute memoriaali. 2020. aastaks on alles 19 L-tähe kujuliselt reas istutatud puud. Puid on algselt olnud rohkem, kuid need on eri põhjustel hävinud. Tegu on hääbuva objektiga, sest säilinud puud on rahuldavas või halvas seisus. Puudel on dendroloogiline väärtus ja esteetiline väärtus linnamaastiku ilmestajatena. Samuti on neil ajaloolis-kultuuriline väärtus ajaloolise mälestuspargi (endine Tartu Sõjaväekalmistu (KmR reg nr 4323)) osana. Puud kasvavad ja piiranguvöönd asub munitsipaalmaal (79512:025:0021).
2.	Ahunapalu mänd (Kotkapesa mänd; Mänd) KLO4000412	Kastre vald, Ahunapalu küla	0 m Mänd kasvab Emajõe-Suursoos soosaarel metsas, mis asub Peipsiveere looduskaitsealal (KLO1000624) ja kus kehtib sihtkaitsevööndi kaitsereežiim, seetõttu ei määrata eraldi piiranguvööndit. Puu ei ole kaitseala kaitseesmärk. Mänd võeti kaitse 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 241). 2019. aasta ülevaatusel on mänd rahuldavas seisus. Puul on terviklik korrapärane kõrgelt algav võra. Võra läbimõõt on 8 m ja tüve ümbermõõt on 300 cm, st viimase kahekümne aastaga ei ole mänd jämedamaks kasvanud (300 cm – 2000; 250 cm –

			1958). Tüvi on terve ja ühtlase jämedusega. EELIS andmetel on puu kõrgus 20 m (1997). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on väga võimsa ja korba järgi otsustades väga vana puuga. Objekti nime on täiendatud asukoha küla nimega. Puu kasvab avalik-õiguslikus omandis oleval maal (91501:008:0100).
3.	Aidamehe mänd (Aidamehe pärn ja mänd) KLO4000698	Peipsiääre vald, Haavakivi küla	0,23 ha Puu kasvab taluõue piiril keldri kõrval taluni viiva külavahetee ääres. Piiranguvööndi määramisel on arvestatud puu kõrgust ja seda, et mändide kõrguskasv jätkub kõrge vanuseni. Piiranguvöönd on erikujuline (lähtub raadiusest 30 m) ja see arvestab hoonete väliskontuuri ja puu vaadeldavust. Läänes kulgeb piir 30 m puhvri servast mööda eluhoone mõttelist pikendust ja eluhoone serva ning selle põhjanurgast kõrvalhoone lõunanurka. Mööda hoone serva kulgeb piir kuni katastripiirini ja mööda katastripiire ja nende nurgapunktide vahelisi mõttelisi sirgeid. Piiranguvööndist on välja arvatud teisel pool Tõlla teed asuv põllumaa. Tõlla tee (munitsipaalomand) on arvestatud vööndisse, et kaitseala valitsejal oleks võimalus tee remondi korral anda männi kaitseks tingimusi. Vööndis on ka kelder ja kuur, sest need on ehitatud vahetult männi võra alla. Mänd ja pärn võeti kaitse 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina, kuid pärn murdus juba 20. sajandi lõpus. 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd elujõuline ja väga heas seisus. Puul on terviklik korrapärane kõrgelt (ca 10 m) algav võra. Võra läbimõõt on 14 m ja tüve ümbermõõt on 275 cm (268 cm – 1983; 266 cm – 1999). Tüvi on terve ja ühtlase jämedusega. EELIS andmetel on puu kõrgus 21 m (1997; 20 m – 1983). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on väga võimsa ja korba järgi otsustades vana puuga ning sellele on eeldus kasvada liigiomaselt väga vanaks.

			Objekti nime muudetakse, sest samas kohas kasvanud pärn on hävinud. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Tõlla kü, 57602:002:0460 ja Aidamehe kü, 57602:002:0470; kokku 0,2 ha), piiranguvöönd ulatub ka munitsipaalmaale (Tõlla tee kü, 57602:002:0206; 0,04 ha).
4.	Akadeemia tn mandžuuria pähklipuu KLO4000748	Tartu linn, Akadeemia tänav 2	0,06 ha Puu kasvab hoonetevahelisel alal lasteaia õuel. Piiranguvöönd on erikujuline. See arvestab ulatust 15 m. Puu kasvab Akadeemia tänava ääres (79507:038:0025), selle oksad ulatuvad kõnnitee kohale ja on naaberhoonest ca 2 m kaugusel. Juured ulatuvad kõnnitee ja naaberkinnistu parkla alla. Seetõttu on vöönd piiritletud Akadeemia tn lasteaiapoolse sõidutee servani ja elamu välisseinani. Piiranguvööndist on välja arvatud teisel pool Akadeemia tänavat asuv elamumaa. Lasteaiapoolne (Akadeemia tn 2 kü, 79507:037:0011) kõnnitee on jäetud piiranguvööndisse, mis võimaldab kaitseala valitsejal vajaduse korral puu kaitseks (näiteks kaevetööde planeerimisel) tingimusi seada. Puu asukoht EELIS kaardil on märgitud ca 10 m edela poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse puu asukohta kaardil. Mandžuuria pähklipuu (<i>Juglans mandshurica</i>) võeti kaitse 1986. aastal kohaliku tähtsusega objektina. EELIS andmetel on see ainus selle liigi kaitsealune isend. 2019. aasta ülevaatusel oli puu rahuldavas seisus. Sel on madalalt algav laiuv võra. Võra läbimõõt on 18 m. Tüvelt on eemaldatud suur haru, mille asemel on piklik õõnsus. Tüve ümbermõõt on 265 cm (171 cm – 2000). EELIS andmetel on puu kõrgus 14 m (2000). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on suure ja vana võõrliigist puuga, mis ilmestab linnamaastikku. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,04 ha) asub eelnimetatud munitsipaalmaa katastriüksustel,

			piiranguvöönd ulatub ka segaomandis olevale maale (Riia tn 11 kü, 79507:037:0014; 0,01 ha).
5.	Arbimäe mänd (Mänd, Mäe-Arbi e Arbimäe mänd) KLO4000769	Elva vald, Elva linn, Arbimäe tänav	0,07 ha Puu kasvab linnatänav aäres haljasalal. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel on lähtutud raadiusest 15 m, sest tegu on madala puuga, millel on vanuse tõttu kõrguskasv minimaalne. Piiranguvööndist on välja arvatud teisel pool Arbimäe tänavat (17002:005:0051) asuvad elamumaad. Tänav on jäetud piiranguvööndisse, sest puu võra ja juured ulatuvad tänavale. Selline ulatus võimaldab kaitseala valitsejal vajaduse korral puu kaitseks (näiteks kaevetööde planeerimisel) tingimusi seada. Määrusega viiakse puu asukoht EELIS kaardil vastavusse põhikaardiga. Mänd võeti esimest korda kaitse alla 1937. aastal, 10.07.1957 võeti puu kohaliku kaitse alla ja alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 16). 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd väga heas seisus. Sellel on madalalt (ca 4 m) algav laiuv seenekujuline tihe võra. Võra läbimõõt on 16 m. Tüvi on jässakas ja pähklik. Selle ümbermõõt on 390 cm (340 cm – 1937; 381 cm – 1983; 378 cm – 1999). EELIS andmetel on puu kõrgus 11 m (1997; u 13 m – 1937). Hinnanguliselt on puu vähemalt 200 aasta vanune. Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest tegu on väga võimsa ja väga vana puuga, millega on seotud kohapärimus. Mänd on Elva linna sümbolpuu. Männil on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud Eesti I looduskaitseregistrisse. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,044 ha) asub munitsipaalmaal Arbimäe kü (17001:001:0232) ja Arbimäe tänav T1 kü (17002:005:0051), piiranguvöönd ulatub ka eramaale Eha tn 1c kü, (17002:005:0004) ja Arbimäe tn 5 kü, (17002:005:0003) kokku 0,024 ha.
6.	Assikvere litemänd	Peipsiääre vald, Assikvere küla	30 m (0,28 ha) Puu kasvab avatud maastikus heinamaal.

	(Assikvere mänd; lite mänd) KLO4000414		Vööndi ulatus 30 m on määratud, sest kuigi tegu on madala puuga, on see arvatav hiiepuu, millele tuleb säilimiseks tagada piisav kasvuruum ja vaadeldavus. Puu asukoht EELIS kaardil on märgitud 4 m põhja poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse puu asukohta kaardil. Mänd võeti kohaliku kaitse alla 1957. aastal ja alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 247). 2019. aasta ülevaatuse ajal on mänd rahuldavas seisus. Puu latv on murdunud enne 1983. aasta ülevaatust. Samuti on murdunud osa okstest, mistõttu on puu võra kitsas. Võra läbimõõt on 10 m. Tüvel on juurekaelal vigastused ja puu ei ole jämeduses juurde kasvanud. Tüve ümbermõõt on 275 cm (273 cm – 1983; 276 cm – 1997). EELIS andmetel on puu kõrgus 14 m (1997). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest korba alusel otsustades on see väga vana. Puul on ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus, sest tegu on arvatava hiiepuuga, millega on seotud kohapärimus, ja see kasvab arheoloogiamälestisel kalmistu (KmR reg nr 9254). Ajaloolisele nimekujule on selguse mõttes lisatud asukoha nimi. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Reinu kü, 57602:001:0040).
7.	Forseliuse pärnad (8 põlispärna; Põlispärnad (8)) KLO4000747	Tartu linn, Tähe tänav	0,35 ha Pärnad kasvavad linna haljasalal (Forseliuse pargis). Puude asukohad on täpsustatud GPS abil. Säilinud põlised harilikud pärnad markeerivad kunagist Piiskopimõisa parki (hilisem Forseliuse puiestik) ja selles asunud Forseliuse seminari. Dendroloog Heldur Sanderi hinnangul pärineb vanim pärn juba seminari ajast (EL11/2002) ning on seega üks vanimad Eesti pärnasid. Piiranguvöönd on erikujuline (lähtub raadiusest 25 m). See on määratud pärnadele ühine ja hõlmab suure osa Forseliuse pargist. Piiranguvöönd kulgeb põhjas 6 m kaugusel sõidutee telgjoonest, läänes

			3 m kaugusel tee telgjoonest ja idas 2 m kaugusel kõnnitee telgjoonest. Lääneosas kulgeb mõtteline sirge kõige lõunapoolsema puu puhvri servast tee serval asuvasse punkti koordinaatidega 58,36000798 ja 26,73085757. Kõige esinduslikum pärn (neljaharuline või ka neli pärna, mis on ühte auku istutatud) kasvab Tähe ja Tehase tänava nurgal kõnnitee ääres. Kuna puu võra ulatub kõnniteede kohale, on kõnniteed arvatud piiranguvööndisse. Puu kasvab teistest eraldi. Selle tüveharude ümbermõõdud on 250 cm, 220 cm, 190 cm ja 185 cm. Võra läbimõõt on 21 m. Pargialal on põhja-lõunasuunaliselt reas veel neli pärna (sh vanim pärn), millest kaks on halvas seisus (latvadeta puud) ja kaks rahuldavas seisus (kuigi suure tüveõõnsusega). Pärnadel on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu, ja kultuurilooline väärtus, sest need kasvavad ajaloolises mõisapargis ning tähistavad ajaloolise ja üldtuntud kooli asukohta. Puud kasvavad ja piiranguvöönd asub munitsipaalmaal (Tähe tn 98a kü, 79508:058:0039 ja Tähe tn T103 kü, 79508:058:0040 ning Tehase tänav T19, 79508:058:0045).
8.	Jaani kiriku püramiid-tamm (Hariliku tamme püramiid-vorm) KLO4000715	Tartu linn, Rüütli tänav	0,05 ha Puu kasvab haljasalal Rüütli tänava tänavakatte ja Jaani kiriku müüri vahel. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 15 m ning arvestab Jaani kiriku väliskontuuri (kirik on vööndist välja arvatud) ja Rüütli tn 22 (79507:006:0005) katastripiiri. Selline vööndi ulatus võimaldab kaitseala valitsejal vajaduse korral puu kaitseks (nt kaevetööde planeerimisel) tingimusi seada. Määrusega viiakse puu asukoht EELIS kaardil vastavusse põhikaardiga. Tamm võeti kaitse 1967. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja on üks Eesti vanimaid püramiidtammesid, mis tuginedes fotodele, on istutatud 19. ja 20. sajandi vahetuse paiku. Tamm on elujõuline ja väga heas seisus puu. Selle võra on tihe ja algab madalalt (0,7 m). Tüvel on 1,5 m kõrgusel väike õõnsus. Tüve ümbermõõt on

			245 cm ((0,7 cm); 125 cm – 2000). Võra suurim ulatus on 10 m. Puu kõrgus EELIS andmetel oli 15 m (2000). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest see on hariliku tamme loodusliku vormi 'Fastigiata' dekoratiivse võraga ja suurte mõõtmetega eksemplar. Puu on teadaolevalt suurim püramiidtamm Eestis. Tamm kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Jaani tn 5 kü, 79507:007:0004; 0,025 ha), selle piiranguvöönd ulatub munitsipaalmaale (Rüütli tänav T1 kü, 79507:055:0011 ja Lutsu tänav T9 kü, 79507:006:0008; kokku 0,025 ha).
9.	Jakobimäe juudapuulehikud KLO4000657	Tartu linn, Jakobi tänav	0,01 ha Puud kasvavad tiheda liiklusega tänava ja elumaja vahel. Seetõttu on võra kitsas ja piiranguvöönd erikujuline. Vöönd on piiritletud maja välisseina ja Jakobi tänava sõidutee põhjapoolse äärega, kuigi võra ulatub ka sõidutee kohale. Kõnnitee on jäetud vööndisse, et kaitseala valitsejal oleks võimalik kaevetööde planeerimisel anda tingimusi puu kaitseks. Vööndi nurgapunktid asuvad objektist 10 m kaugusel. Juudapuulehikud (<i>Cercidiphyllum japonicum</i>) võeti haruldase võõrliigina kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel olid puud elujõulised ja heas seisus. Kõrvuti kasvavad kaks mitmetüvelist puud, mille võrad moodustavad ühtse terviku (läbimõõt 13 m – 2019). Tänavapoolne puu on neljavaruline (65 cm, 80 cm, 110 cm ja 113 cm), majapoolne puu on kaheharuline (105 cm ja 140 cm). EELIS andmetel oli puu kõrgus 22 m (1984). Juudapuulehikutel on esteetiline linnamaastikku ilmestav väärtus, eriti sügisel, kui neil on erkkollane sügisvärvus. Puudel on dendroloogiline väärtus, sest tegu on Eestis haruldase võõrliigiga, millest on EELIS andmetel kaitse all ainult nimetatud isendid. Puud kasvavad ja piiranguvöönd asub eramaal (Jakobi 33 kü, 79501:033:0004; 0,007 ha) ja

			piiranguvöönd ulatub munitsipaalmaale (Jakobi tänav T19 kü, 79507:002:0022; 0,003 ha).
10.	Juka talu tamm KLO4000362	Elva vald, Koruste küla	30 m (0,28 ha) Tamm kasvab vanal taluõuel põllu piiril. Puu võeti kaitse 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2018. aasta ülevaatuse ajal oli tamm elujõuline ja väga heas seisus. Puul on tihe laiuv (läbimõõt 26 m – 2018; 23 m – 1984) võra. Tüve ümbermõõt oli 2018. aastal 440 cm (410 cm – 1999; 384 cm – 1983). Tüvi on terve. EELIS andmetel oli puu kõrgus 22 m (1984). Tammel on esteetiline (maastikku ilmestav) väärtus võimsa kasvu tõttu, ja ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest tamm kasvab helilooja A. Lätte kunagise kodutalu õues. Objekt ja piiranguvöönd (0,28 ha) asuvad eramaal (Juka kü, 69401:004:0005).
11.	Kaagvere künnapuu (Künnapuu) KLO4000681	Kastre vald, Kaagvere küla	0 m Künnapuu kasvab Kaagvere mõisa pargi (KLO1200229; KmR reg nr 7229) esiväljakul soolopuuna. Alal kehtib parkide KE ja pargi piiranguvööndi kaitsereežiim, mis tagab ka põlispuu kaitse ja vaadeldavuse. Puu asukoht EELIS kaardil on 10 m loode pool selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse puu asukohta EELIS kaardil. Puu võeti kaitse alla 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatuse ajal on künnapuu elujõuline ja väga heas seisus. See on kõrgekasvuline ja tiheda laiuva (läbimõõt 29 m) võraga ning terve ja väga suure ümbermõõduga tüvega (520 cm) isend. Künnapuul on dendroloogiline väärtus arvatavalt kõrge vanuse tõttu, esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest see on ajaloolise Kaagvere mõisa esiväljaku puu, mis pärineb tõenäoliselt pargi

			rajamise ajast. Künnapuu on LKS alusel III kaitsekategooria kaitsealune liik. Puu kasvab eramaal (Mõisaköögi tee 7 kü, 29101:001:0984).
12.	Kaarli mänd (Kaarli männid) KLO4000768	Elva vald, Elva linn, Tartu mnt	0,07 ha Mänd kasvab linna haljasalal. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 15 m, sest tegu on väga vana madalakasvulise puuga, millel puudub tuntav kõrguskasv. Piir kulgeb mööda Tartu maantee T 6 transpordimaa katastriüksuse (17007:001:0071) piiri. Piirangute seadmine teele ei ole vajalik, sest mänd ei kasva oma vanuse tõttu enam kõrguses oluliselt juurde ning selle võra ja juured ei ulatu teeni. Määrusega täpsustatakse puu asukohta kaardil. Mänd võeti esimest korda kaitse alla 1937. aastal, 10.07.1957 võeti puu kohaliku kaitse alla ja alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 15). 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd heas seisus. Männil on laiuv, kuid hõre võra. Võra läbimõõt on 15 m (15 m – 1999). Tüvi on pahklik ja haruneb ca 4 m kõrgusel mitmeks suureks oksaks. Tüve ümbermõõt on 345 cm (335 cm – 1983; 339 cm – 1997). EELIS andmetel on puu kõrgus 13 m (1997). Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus, sest tegu on väga võimsa ja väga vana puuga, millega on seotud kohapärimus. Männil on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Nimekuju on parandatud, sest algselt kolmest kaitse alla võetud männist on säilinud ainult üks puu. Puu kasvab munitsipaalmaal Tartu mnt 10 kü, (17001:003:0028).
13.	Kaatsi ristimänd (Ristimänd, mänd)	Kambja vald, Kaatsi küla	50 m (0,78 ha) Mänd kasvab riigimetsas numbrita metsatee ääres.

	KLO4000771		Tegu on väga kõrge männiga, mistõttu on kasutatud suurimat lubatud piiranguvööndi ulatust. Selline ulatus tagab kontrolli võimalike raiete üle. Kuna tegemist on väga kõrge puuga, millel võra on ainult ülaosas, siis on puu stabiilsuse säilitamiseks (ehk tuulekaitseks) oluline tagada teiste kõrgete puude olemasolu piiranguvööndis. Puu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 21). Mänd on elujõuline ja väga heas seisukorras. Mänd on väga kõrge (EELIS andmetel 36,3 m – 1983; 39 m – 1997) ja kõrgelt algava tiheda võraga. Tüve ümbermõõt on 320 cm (250 cm – 1959; 286 cm – 1983; 310 cm – 1997). Võra läbimõõt on 17 m. Tüvel on eri kõrgusel mitu risti. Männil on dendroloogiline väärtus erakordse kõrguse ja arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu, esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik) ristipuuna. Selguse mõttes on nimele täiendina lisatud kohanimi Kaatsi, sest Lõuna-Eestis on kaitse all mitu ristimändi. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,78 ha) asub eelnimetatud riigimaal (Elva metskond 7 kü, 28203:006:0581).
14.	Kalevi tn põlised tammed ja pärnad KLO4000752	Tartu linn, Kalevi tänav	0,57 ha Nimetatud objekt on tekkinud üksikobjekti põlispuud (KLO4000752), mis on EELIS kaardil punktobjektina, jagamisel. Põlispuud on grupina kaitse alla võetud 1986. aastal ja sellesse kuulub eri ajal kaitse alla võetud üksikpuid, millest mõned (nulud Päeva tn ja torkavad kuused Tähe tn) on praeguseks hävinud ning täpselt ei ole teada, milliseid puid on 1986. aasta õigusaktis mõeldud. Seetõttu ning arvestades, et linnulennult on märkimisväärsede põlispuude kaugus üksteisest suurem kui LKS-s lubatud maksimaalne piiranguvööndi ulatus ja nimetatud kvartali haljastu ei ole kujundatud pargina, tegi U. Timm 2009. aasta inventuuriaruandes ettepaneku jaotada Põlispuude grupp ehk Põlispuud Lille, Tähe, Pargi, Kalevi

		täna vahelises kvartalis kolmeks eraldi kaitsealuseks objektiks. Tekkinud uue objekti moodustavad kuus põlist tamme ja kaks pärna Tartu Loomemajanduskeskuse (endine Tuberkuloositõrje dispanser, Kalevi 13) ja Loodusmaja (endine Noorte Naturalistide Maja Lille tn) vahelises pargis. Kuna see puudegrupp on lähim EELIS kaardil olevale punktile, on sellele jäetud olemasolev EELIS kood. Piiranguvöönd on erikujuline. Puudegrupil on ühine piiranguvöönd, mis on tekkinud lähtuvalt igale puule määratud piiranguvööndi (ulatusega 25 m) liitmisel. Ühine vöönd arvestab katastripiire ja seda, et tegu on ühiskondlikus kasutuses oleva läbikäidava pargialaga. Piir kulgeb Lille tn 8 (79507:046:0048) lõunanurgast mõttelise sirgena kagu poole Kalevi tn 23 (79507:046:0019) katastripiirini koordinaatidel 58,37404649 ja 26,72828334. Edasi kulgeb mööda katastripiiri ning vööndi lõunaosas mõttelise sirgena Kalevi tn 23 ja Tähe tn 4 (79507:046:0028) katastrite nurgapunktide vahel. Edasi mööda Tähe tn 4 katastripiiri kuni koordinaatidel 58,37411569 ja 26,72681104 kulgeb piir mõttelise sirgena Lille tn 10 (79507:046:0038) katastripiiril olevasse punkti koordinaatidel 58,37425593 ja 26,72737651. Mööda katastripiir kulgeb piir punkti koordinaatidega 58,37434461 ja 26,72729753, kust kulgeb mõttelise sirgena Lille tn 8 lõunanurka. Loodusmaja-poolsed tammed on väga heas seisus. Kuigi tegu on suhteliselt vanade puudega, on nende ümbermõõt tagasihoidlik. Suurima Loodusmajapoolse tamme tüve ümbermõõt on 310 cm (130). Pargiala lõunaosas kasvavad kaks tamme on hinnanguliselt vanemad, kuid suurima ümbermõõt on 330 cm. Pärnad on rahuldavas seisus. Suurema tüveümbermõõt on 405 cm. Puudegrupil on peamiselt linnamaastikku ilmestav väärtus. Puudegrupp kasvab ja piiranguvöönd asub munitsipaalmaal (Kalevi tn 13/15/17/17a kü, 79507:046:0018 ja Lille tn 10 kü, 79507:046:0038; kokku 0,41 ha) ja eramaal (Päeva tn 10 kü, 79507:046:0037; 0,16 ha).
--	--	--

15.	Kambja mänd (Mänd) KLO4000363	Kambja vald, Kambja alevik	0,71 ha Mänd kasvab vanal heinamaal hoonete ja maantee vahel. Piiranguvöönd on erikujuline. See arvestab raadiust 50 m ja Tallinna–Tartu–Luhamaa maantee katastriüksuse (28203:005:0092) ja Aia tn 1 katastriüksuse (28203:005:0542) piiri. Piiranguvööndi ulatuse määramisel on arvestatud männi võimsat kasvukuju ja suurt vanust, mistõttu kasvutingimusi ei tohi muuta, ning seda, et puu oleks vaadeldav maanteelt. Puu võeti kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Mänd on elujuline ja väga heas seisukorras. Mänd on madalakasvuline (EELIS andmetel 11 m – 1997) ja madalalt algava tiheda ümara võraga. Tüvi on terve, selle ümbermõõt on 380 cm (350 cm – 1997). Võra läbimõõt on 18 m. Korba järgi otsustades on mänd ülivana. Männil on dendroloogiline väärtus suurte mõõtmete ja arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu ning esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu. Nimele on lisatud täiendiks kohanimi Kambja, et hõlbustada objekti leidmist. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Aia tn 5 kü, 28203:005:0537), piiranguvöönd ulatub veel ka eramaale (Võru mnt 10 kü, 28203:005:0432, Aia tn 3 kü, 28203:005:0230, ja Aia tn 7 kü, 28203:005:0197).
16.	Kastani tn hõbevahter KLO4000656	Tartu linn, Kastani tänav	0,02 ha Puu kasvab õuemaal hoonete ja kõnnitee vahel. Piiranguvöönd on erikujuline. See arvestab ulatusega 10 m. Puu kasvab Näituse tänava ääres erakinnistul, selle oksad ulatuvad osaliselt kõnnitee kohale. Kuna puu kasvab olulise õhuliini kaitsevööndis, siis on arvestatud piiranguvööndi ulatut vaid Kastani tn 1 (79506:004:0022) katastriüksuse piirini. Kastani tn 1 hoone on vööndist välja arvatud. Kõrval asuv Näituse tänav (79501:027:0030) on vööndist välja arvatud. Piiranguvööndist on välja arvatud ka teisel pool

			Näituse tänavat asuv hoonestus, sest ei ole otstarbekas seada piiranguid suure liiklusega tänavale ja hoonetele, mis otseselt puud ei mõjuta. Puu võeti kaitse 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatuse ajal on puu rahuldavas seisus. Puu võra algab u 4 m kõrguselt. Võra läbimõõt on 18 m. Tüvi on kaheharuline (alates 60 cm). Selle ümbermõõt harunemise alt on 245 cm. Harude ümbermõõdud on 176 cm ja 116 cm (173 cm ja 108 cm – 1997). EELIS andmetel on puu kõrgus 19 m (2000). Puul on dendroloogiline väärtus, sest tegu on võõrliigi <i>Acer saccharinum</i> suure isendiga, ja esteetiline väärtus, sest tegu on dekoratiivse puuga linnahaljastuses. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eelnimetatud eramaal Kastani tn 1.
17.	Kastani tn valged mooruspuud KLO4000749	Tartu linn, Kastani tänav	0,01 ha Puud kasvavad korterelamu õues hoone ja tänava vahel. Puud on väga madala kasvuga ja seetõttu vähendatakse senist piiranguvööndit oluliselt. Piiranguvöönd on erikujuline ja lähtub raadiusest 5 m. See on ühine kahele kõrvuti kasvavale puule. Puud kasvavad Kastani tänava ääres erakrundil, selle oksad (ja juured) ulatuvad tänava kohale. Seetõttu on vöönd piiritletud Kastani 24a kõrval oleva kõnnitee sõiduteepoolse servaga ja Kastani tn 24a hoone väliskontuuriga. Põhjas kulgeb piir puust 5 m kaugusel. Piiranguvööndist on välja arvatud teisel pool Kastani tänavat asuv hoonestus ja elamumaa. Kõnnitee on jäetud piiranguvööndisse (piir kulgeb 2,5 m kaugusel tee telgjoonest), sest see võimaldab kaitseala valitsejal vajaduse korral puu kaitseks (nt kaevetööde planeerimisel) tingimusi seada. Puu kasvukoht on täpsustatud GPS abil. Puud võeti kaitse 1986. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatuse ajal on puud halvas seisus. Puud on juurekaelal kokku kasvanud ja nende

			võrad on läbikasvanud, mistõttu selle läbimõõtu hinnati ühe võrana (8 m). I puul on madalalt (2,5 m) algav võra. Tüvi on suurte vigastustega. Selle ümbermõõt on 80 cm, (1999). EELIS andmetel on puu kõrgus 9 m (1999). II puul (kaardus tänava kohal) on madalalt (2,5 m) algav võra. Tüvi on pikilõhega. Selle ümbermõõt on 50 cm (1999). EELIS andmetel on puu kõrgus 9,5 m (1999). Puudel on dendroloogiline väärtus, sest dendroloog Rein Sanderi andmetel on tegu võõrliigi <i>Morus alba</i> ühe suurima ja tuntuma isendiga, ja esteetiline väärtus, sest hoolimata tüvevigastusest on tegu dekoratiivse puuga linnahaljastuses. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Kastani tn 24 kü, 79507:032:0003; 0,012 ha) ja piiranguvöönd asub osaliselt munitsipaalmaal (Kastani tänav T43 kü, 79506:006:0031; 0,002 ha).
18.	Kavilda männid (Grupp mände) KLO4001103	Elva vald, Kaimi küla	0,14 ha Männid kasvavad vanal heinamaal ajaloolise Tartu–Viljandi maantee (nüüd külavahetee) ääres. Tegu on kolme laiuva võraga madala männiga, mis on võra järgi otsustades varem kasvanud päikesele avatud lagedal alal Kavilda ürgoru idanõlval. Piiranguvööndi määramisel on arvestatud, et tegu on madalate mändidega, mis ei kasva vanuse tõttu enam oluliselt kõrgemaks. Piiranguvöönd (igast puust 15 m ja vööndid on liidetud) on erikujuline, sest sellest on osaliselt välja arvatud Vana-Kavilda tee L2 katastriüksus (60501:001:0379). Piiranguvöönd ulatub teekatte piirini, et kaitseala valitsejal oleks vajaduse korral võimalus seada äärmise, teele kõige lähemal kasvava männi kaitseks tingimusi. Puude asukohad on täpsustatud GPS ja ortofoto abil. Puud võeti 1964. aastal maastiku ilmestamise tõttu kaitse alla kohaliku tähtsusega objektina. Tegu on kolme (algne arv ei ole teada) madala ja heades valgustingimustes kasvanud puuga. Puud olid 2019. aasta ülevaatusel heas seisus, kuid

			ümbrus on tugevalt võsastunud. Puude ümbermõõt on 250 cm, 210 cm ja 160 cm. Puude peamine väärtus on maastikuilmestamine. Selguse mõttes on algset nimekuju täiendatud asukoha nimega. Männid kasvavad eramaal (Tambeti kü, 60502:003:0164; 0,13 ha), piiranguvöönd ulatub ka eelnimetatud munitsipaalmaale Vana-Kavilda tee (0,01 ha).
19.	Kavilda pärnad (Pärnad (6 tk); 3 pärna) KLO4000888	Elva vald, Mõisanurme küla	0,26 ha Puud kasvavad ringina koduõues endise pastoraadi maja läheduses. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 30 m ja arvestab puude kõrgust ja seda, et arvatavalt väga vanad puud ei kasva oluliselt kõrgemaks. Vööndist on välja arvatud Vana-Kavilda tee L1 katastriüksus (60501:001:0381) ja Toompere katastriüksusel (60501:003:0505) asuv eluhoone. Määrusega viiakse objekti asukoht EELIS kaardil vastavusse põhikaardiga. Kavilda pärnad (kuus puud) on kaitse alla võetud 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 365). 2019. aasta ülevaatusel oli säilinud viis puud, millest kaks puud on tüve ümbermõõtu arvestades teistest tunduvalt vanemad. Kolm nooremat puud on kasvanud eelmise põlvkonna puude kannuvõsudest ega ole saavutanud märkimisväärset ümbermõõtu. Tõenäoliselt on puud kunagi istutatud tiheda ringina, kus puude vahekaugus (ringi läbimõõt) on vaid 4 m. Puude seisukord ja vanus on erinev ning tiheda istutuse tõttu ei ole võimalik määrata üksikpuude kõrgust. Kõrgeim ladvaharu oli 1983. aastal 21 m. Kaks vanemat puud harunevad tugevasti juba maapinnalt, mistõttu võib arvata, et need võivad pärineda veel vanemate puude kannuvõsudest. Pärnadel on esteetiline (maastikku ilmestav) väärtus võimsa kasvu tõttu, ja ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus, sest need tähistavad Kavilda pastoraadi asukohta.

			EELIS-s on selle registrikoodi alla nimetusena märgitud kaks eri ajal kaitse alla võetud objekti. Kolmene pärnade grupp võeti kaitse 1957. aastal ja on EELIS-s nime all Väike-Ulila pärn. Kuna osa esialgu kaitse alla võetud puudest on hävinud, siis ei ole „6“ nimekujus õige. Muudetud nimekuju on ilma arvuliste täiendusteta. Puud kasvavad ja piiranguvöönd asub eramaal eelnimetatud Toompere katastriüksusel ning Talismani kü (60501:003:0018).
20.	Kiigeoru hiiesalu KLO4001062	Kastre vald, Koke küla	0,46 ha See on vana hiiekoht, kus on ka allikas ja ohvrikivi. Hiiesalu asub ajaloolise talu õuemaal. Märkimisväärse ümbermõõduga künnapuid kasvab ka hoonevaremete vahel (ei ole kaitsealuse objekti hulka arvatud). Piiranguvöönd on erikujuline ja see arvestab põhikaardil märgitud õuema piiri ja teed, kusjuures õuema ei jää vööndisse, ning maaparanduskraavi (Maaparandussüsteem KIIPUSE (TP-643)). Maaparanduskraav jääb vööndisse 2 m puhvriga, et vajaduse korral oleks kaitseala valitsejal võimalus seada tingimusi künnapuude kaitseks. Läänes kulgeb piir kraavi serval olevast punktist koordinaatidega 58,31950577 ja 26,91544938 tiigi serval olevasse punkti koordinaatidega 58,31969351 ja 26,91573736, kust kulgeb piir mööda tiigi serva õuealani. Idas kulgeb piir teel asuvast punktist koordinaatidega 58,31960808 ja 26,91752767 kraavi servas asuvasse punkti koordinaatidega 58,31906825 ja 26,91678539. Tegu on pindalalise objektiga ning objekt ja selle piiranguvöönd langevad kokku. Hiiesalu on kaitse alla võetud 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel oli allikalohu põhjas vett, kuid puudus märgatav väljavool. Kogu alal kasvab erivanuselisi künnapuid, millest suurimate ümbermõõt on 510 cm, 455 cm ja 415 cm, lisaks on vähemalt neli puud jämedamad kui 300 cm ja viis puud jämedamad kui 200 cm. Vanemad puud on tüvevigastustega ja neil on võras murdunud

			oksi. Vanim künnapuu murdus <i>ca</i> 10 aastat tagasi, kuid selle maapinnale toetuvad oksad on elusad. Äärmised, heades valgustingimustes kasvavad puud on väga laiuva võraga (20 m). Puudegrupil on dendroloogiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus. Hiiesalu on vääriselupaik (VEPL00617, B1 laialehine mets), kuid sel puudub kehtiv leping. Künnapuid kasvab ka teisel pool maaparanduskraavi (VEPL00618). Künnapuu (<i>Ulmus laevis</i>) on III kaitsekategooria kaitsealune liik. KmR andmetel on hiiesalu ohverdamiskoht (reg nr 12794). Hiiesalu asub eramaal (Kiipuse kü, 18502:003:0338).
21.	Koidula tamm (Tamm) KLO4000891	Tartu linn, Pepleri tänav	0,25 ha Puu kasvab elamutevahelisel haljasalal. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 30 m ja arvestab külgnevate hoonete väliskontuuri (elamud ja garaažid on vööndist välja arvatud) ja Pepleri tn 10 katastriüksuse (79507:033:0004) piiri. Selline vööndi ulatus võimaldab kaitseala valitsejal vajaduse korral puu kaitseks (nt kaevetööde planeerimisel) tingimusi seada. Tamm võeti kaitse alla 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 370). Tamm on elujõuline ja väga heas seisus puu. Selle võra on tihe ja ühtlane. Tüvi on terve. Tüve ümbermõõt on 300 cm; 244 cm – 1983; 264 cm – 2000). Võra suurim läbimõõt on 21 m. Puu kõrgus EELIS andmetel on 21 m (2000). Puul on dendroloogiline väärtus, sest sellel on eeldus kasvada liigiomaselt suurte mõõtmete ja kõrge vanusega puuks ning esteetiline väärtus, sest see ilmestab linnamaastikku. Tammel on ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest see kasvab endises Jannsenitele kuulunud aias ja märgib Lydia Koidula kunagist kodukohta.

			Nimele on lisatud täiend Koidula, sest puu kasvab Lydia Koidula noorpõlvekodu aias (elamu hävis II MS ajal). Tamm kasvab ja piiranguvöönd asub munitsipaalmaal (Tiigi tn 6a kü, 79507:033:0029; 0,13 ha), selle piiranguvöönd ulatub eramaale (Tiigi tn 6 kü, 79507:033:0005; Vanemuise tn 21a kü, 79507:033:0011 ja Akadeemia tn 4 kü, 79507:033:0010; kokku 0,12 ha).
22.	Kuninga-mänd (Mänd) KLO4000596	Kastre vald, Järvelja küla	50 m (0,78 ha) Mänd kasvab Järvelja looduskaitsealal (KLO1000218) pinnastee (22287 Liispõllu-Järvelja-Aravu tee kü, 45401:002:0331) ääres, kus ühel pool teed kehtib sihtkaitsevööndi režiim ja teisel pool piiranguvööndi režiim. Mänd ei ole kaitseala kaitse-eesmärk. Kasutatud on maksimaalset lubatud vööndi ulatust, sest sellisel juhul on kaitseala valitsejal võimalik puu kaitseks ja soodsate tingimuste säilitamiseks seada võimalikele raietele tingimusi, arvestades, et puu kõrguse tõttu vajab see tuulte eest kaitset, aga ka valgustingimuste stabiilsust. Piiranguvööndis asub väike osa 2020. aastal registreeritud vääriselupaigast (VEP207030). Määrusega viiakse puu asukoht kaardil vastavusse puu asukohaga põhikaardil. Puu võeti kaitse alla 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina, kuid alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 242). Mänd on elujõuline ja väga heas seisukorras. Mänd on väga kõrge (EELIS andmetel 33 m (1997)) ja kõrgelt algava kitsa (läbimõõt 8 m) võraga. Tüve ümbermõõt on 350 cm (325 cm – 1999). Männil on dendroloogiline väärtus erakordse kõrguse ja arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu, esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu ja ajaloolis-kultuuriline väärtus legendide tõttu. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,14 ha) asub osaliselt eelnimetatud riigimaa katastriüksusel. Piiranguvöönd asub avalik-õiguslikus omandis oleval maal (Järvelja metskond 2 kü, 45401:002:0305) ja Tegevustekeskuse kü, 45401:001:0279; 0,64 ha).

23.	Kuru tn seemik- pirnipuud (Seemikpirni puud; 7 seemikpirni- puud) KLO4000612	Tartu linn, Kuru tänav	0,03 ha Puud kasvavad koduaias. Säilinud on neli ritta istutatud pirnipuud. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel on lähtutud raadiusest 5 m ning arvestatud, et puud on kitsa võraga, madalad ja kasvavad koduaias, kus neile ei ole reaalselt ohtu. Samuti on tagatud hooldus. Piiranguvööndist on välja arvatud kõik naaberkinnistud, sest neile piirangute seadmine ei ole vajalik ega otstarbekas. Puude kasvukohad on täpsustatud GPS abil. Esimene seemikpirnipuu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Alates 1986. aastast võeti kaitse alla seitse seemikpirnipuud. 2019. aasta ülevaatusel oli säilinud viis puud, millest kõige idapoolsem oli väga viletsas seisus (säilinud ühe oksaga tüügas) ja see otsustati grupist välja arvata. Kõigi puude tüvel on väiksed koorevigastused ja murdunud okstest tekkinud oksaarme. Nelja puu mõõdud alates edelapoolsemast on järgmised: I puu latv on murdunud ja võra on kitsas. Tüvi on ühtlane (ü 124 cm). II puu haruneb 30 cm kõrguselt kaheks peaaegu võrdseks haruks (ü 130 ja 145 cm). Võra läbimõõt 6 m. III puu haruneb neljaks haruks (ü 137, 95, 55 ja 50 cm), millest üks haruneb kõrgemal omakorda kaheks. Puu võra ulatus on 7 m. IV puu on sirge ja kõrge tüvega (ü 148 cm) ning ühtlase keraja võraga. Puudel on peamiselt teaduslik (pomoloogiline) tähtsus, sest tegu on 1930. aastatel rajatud aiast säilinud puudega. Puud kasvavad ja piiranguvöönd asub eramaal (Kuru tn 8 kü, 79508:018:0013).
24.	Laidoneri õunapuu KLO4000614	Tartu linn, Pihlaka tänav (algselt aadressil Võru tn 9)	0,01 ha Piiranguvöönd on erikujuline, see arvestab maaüksuste piire. Vööndi määramisel on lähtutud raadiusest 7 m ja arvestatud, et puu kasvab

			koduaias, kus sellele ei ole reaalselt ohtu. Samuti on tagatud hooldus. Piiranguvööndist on välja arvatud kõik naaberkinnistud, sest neile piirangute seadmine ei ole vajalik ega otstarbekas. Määrusega viiakse puu asukoht EELIS kaardil vastavusse asukohaga looduses. Õunapuu võeti kaitse alla 1967. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel oli puu seisund rahuldav. Viiest tüveharust on säilinud kaks, mis mõlemad on elujõulised ja kannavad vilja. Võra on laiuv (läbimõõt 10 m). Harud (ü 131 cm ja 94 cm) on püstised ja paljude külgokstega. Õunapuul on peamiselt teaduslik (pomoloogiline) tähtsus, sest tegu on vana, 1920-ndate alguses istutatud puuga. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Pihlaka tn 28 kü, 79510:012:0010).
25.	Lesenaise pedajas KLO4000889	Kastre vald, Kurista küla	30 m (0,28 ha) Puu kasvab põllupeenral kahe maaüksuse piiril. Vööndi määramisel on arvestatud, et nimetatud mänd on madalakasvuline ja kasvab suure vanuse tõttu kõrguses väga vähe juurde. 30 m on piisav, et sellise raadiusega ala hooldamise korral tagada männile soodsad valgustingimused. Arvestatud on, et mänd on kultuurimälestis. Määrusega viiakse puu asukoht EELIS kaardil vastavusse puu asukohaga põhikaardil. Mänd võeti kaitse alla 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 367). 2019. aasta ülevaatusel oli mänd heas seisus. Sel on madalalt (ca 5 m) algav laiuv võra. Võra läbimõõt on 15 m. Tüvi on jässakas. Selle ümbermõõt on 415 cm (393 cm – 1999; 388 cm – 1981). Tüve idaküljel on vana vigastuse tõttu õõnsus. EELIS andmetel on puu kõrgus 14 m (1999; 13 m – 1983). Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest tegu on väga võimsa ja väga vana puuga, millega on seotud kohapärimus. KmR andmetel on mänd

			arheoloogiamälestis (reg nr 1303) ohvrimänd Nutumänd ehk Leinamänd. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,28 ha) asub eramaal (Pedaja kü, 91501:001:0224 ja Piiri kü 91501:005:0039).
26.	Lille tn pärn EELIS kood puudub	Tartu linn, Lille tänav	0,09 ha Pärn kasvab hoonetevahelisel alal põndakul lasteaija territooriumil (endine Tartu Ülikooli füüsikahoone). Vööndi määramisel on arvestatud hoonete väliskontuuri ja maaüksuste (Tähe tn 4, 79507:046:0028 ja Lille tn 12, 79507:046:0039) piire. Põhjas ja lõunas kulgeb piir mööda hoonete piire ning nende mõttelisi pikendusi katastripiirideni. Idas ja läänes kulgeb piir mööda katastripiire ja katastri nurgapunktidest mõttelise sirgena hoone nurka. Nimetatud objekt on tekkinud üksikobjekti põlispuud (KLO4000752), mis on EELIS kaardil punktobjektina, jagamisel. Põlispuud on grupina kaitse alla võetud 1986. aastal ja sellesse kuulub eriajal kaitse alla võetud üksikpuid, millest mõned (nulud Päeva tn ja torkavad kuused Tähe tn) on praeguseks hävinud ja täpselt ei ole teada, milliseid puid on 1986. aasta õigusaktis mõeldud. Seetõttu ja arvestades, et linnulennult on märkimisväärsete põlispuude kaugus üksteisest suurem kui LKS-s lubatud maksimaalne piiranguvööndi ulatus ning nimetatud kvartali haljastu ei ole kujundatud pargina, tegi U. Timm 2009. aasta inventuuriaruandes ettepaneku jaotada Põlispuude grupp ehk Põlispuud Lille, Tähe, Pargi ja Kalevi tänava vahelises kvartalis kolmeks eraldi kaitsealuseks objektiks. Pärn kasvab endise Noorte Naturalistide Maja pargis, mille vana aadress oli Lille tn 10 (nüüd Loodusmaja, mille õuest on puule ka ligipääs), ja objekt on nimetatud selle alusel. Puu on elujõuline ja väga heas seisus. Selle võra algab kõrgelt ja on ühtlane. Võra läbimõõt on 15 m. Võrast on eemaldatud pisemaid alumisi oksa, et tagada liiklemisvõimalused. Pärnal on dendroloogiline väärtus selle suure vanuse tõttu ja linnaruumi ilmestav väärtus.

			Tüvi on terve. Selle ümbermõõt (130) on 360 cm. Pärn kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Tähe tn 4 kü, 79507:046:0028) ja piiranguvöönd ulatub kõrvalolevale eramaale (Lille tn 12 kü, 79507:046:0039).
27.	Lümati künnapuu (Lümati jalakas) KLO4000415	Peipsiääre vald, Lümati küla	0,21 ha Puu kasvab vahetult maantee ääres. Piiranguvöönd on erikujuline ja lähtub raadiusest 30 m. Künnapuu kasvab vahetult maantee ääres ja selle oksad ulatuvad tee kohale, mistõttu maantee (14106 Ranna—Kääpa tee, 57601:002:1520) on osaliselt arvestatud piiranguvööndisse nii, et piiranguvööndi piiriks on puust arvestades vastaspoole teekattepiir. See annab kaitseala valitsejale võimaluse vajaduse korral (nt tee-ehitus) seada puu kaitseks tingimusi. Vööndist on välja arvatud teisel pool maanteed eramaadel Suure-Põllu (57601:002:0029) ja Vabriku (57601:002:0452) katastriüksusel olevad põllud. Vööndist jääb välja ka Heino (57601:002:0076) katastriüksus. Vööndis kasvab ka teine säilitamisväärtuse künnapuu (nn kaasnev puu)(edelapoolne). Määrusega viiakse puu asukoht EELIS kaardil vastavusse põhikaardiga. Lümati künnapuu (algselt määrati jalakana) võeti kaitse alla kohaliku tähtsusega objektina 1957. aastal, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 249). 2019. aasta ülevaatusel on künnapuu elujõuline ja väga heas seisus. Puu on kõrgekasvuline ja tiheda laiuva (läbimõõt 18 m) võraga. Tüve ümbermõõt on 650 cm ((110 cm); 597 cm – 1983). Tüvi on haruneb väga madalal (u 110 m) ja on pahklik. EELIS andmetel on puu kõrgus 19 m (15 m – 1983). Lümati künnapuu on Hendrik Relve andmetel Eesti jämedaim künnapuu. Sellel on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu. Võimsa kasvu tõttu ilmestab puu maastikku ja sellel on esteetiline väärtus. Künnapuu (<i>Ulmus laevis</i>) on LKS alusel III kaitsekategooria kaitsealune liik.

			Puu kasvab eramaal (Kustu kü, 57601:002:2361), piiranguvöönd ulatub osaliselt (0,06 ha) eelnimetatud riigimaale (Ranna-Kääpa tee).
28.	Mesikäpa ehk Ilu mänd (Mänd) KLO4000767	Elva linn, Käärdi tee	0,06 ha Mänd kasvab koduõues. Piiranguvöönd on erikujuline ja lähtub raadiusest 15 m, sest tegu on madalakasvulise vana männiga, millel ei ole eeldatavalt enam märkimisväärtset kõrguskasvu. Vööndi piir kulgeb mööda Käärdi tee T1 (17006:003:0044) läänepoolset teekatte serva ja ulatub eluhoone välisseinani. See annab kaitsealuse üksikobjekti valitsejale võimaluse vajaduse korral (nt kaevetööd) seada puu kaitseks tingimusi. Vööndist on välja arvatud teisel pool Käärdi teed eramaal olevad maaüksused. Mänd võeti kaitse alla 1937. aastal, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 14). 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd heas seisus ja elujõuline. Võra moodustavad viis põhiharu, selle läbimõõt on 15 m (16 m – 1999). Tüvi on pahklik ja tüve ümbermõõt on 380 cm (340 cm – 1983; 352 cm – 1997). Tüvel on vanad oksaarmid. EELIS andmetel on puu kõrgus 14 m (1997). Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest tegu on võimsa ja väga vana puuga, mis ilmestab linnamaastikku ja millega on seotud kohapärimus. Männil on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Puu kasvab eramaal (Valga mnt 18 kü, 17006:004:0034; 0,045 ha), piiranguvöönd ulatub eelnimetatud munitsipaalmaale (Käärdi tee kü, 0,005 ha).
29.	Mäesuutsu ohvripärn (Pärn; Hiiepärn) KLO4000851	Kastre vald, Terikeste küla	0,26 ha Pärn kasvab vahetult Vana-Kastre-Kastre-Võnnu maantee (tee nr 22270) ääres. Piiranguvöönd on erikujuline ja lähtub raadiusest 30 m. Vöönd ulatub üle transpordimaa 22270 Vana-Kastre–Kastre–Võnnu tee katastriüksuse (91501:002:0273, k.a), et vajaduse korral oleks kaitseala valitsejal võimalus seada pärna kaitseks

			tingimusi. Teisel pool maanteed asuval Mäe-Suitsu maaüksusel (91501:002:0221) olev hoone on võõndist välja arvatud, kuna puu ei ohusta maja ja maja hooldustööd ei mõjuta kaitsealust pärna ning maale ei ole seetõttu vajalik seada piiranguid. Määrusega viiakse puu asukoht EELIS kaardil vastavusse puu asukohaga põhikaardil. Pärn võeti kaitse alla 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina (arheoloogilise mälestusmärgina koos kivikalmega), alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 246). 2019. aasta ülevaatuse ajal on pärna üldseisund rahuldav. Puule on kujunenud murdumiskohast alt poolt uus võra. Tüvi on õõnes. Tüve ümbermõõt on 510 cm (450 cm – 1959; 476 cm ja h 13 m – 1983; 480 cm ja h 16 m – 1996). Pärnal on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest see on väga vana ja suure ümbermõõduga puu, mis oma jändriku kuju tõttu ilmestab maastikku. Puul on ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest see on seotud legendidega. Pärn on arheoloogiamälestis Ohvripärn (KmR reg nr 13046) ja kasvab ühtlasi arheoloogiamälestisel asulakoht (KmR reg nr 13045). Pärn kasvab ja piiranguvöönd asub eelnimetatud riigimaal (maantee, 0,07 ha) ja piiranguvöönd ulatub eramaale (Mäe-Suitsu kü, 91501:002:0221 ja 91501:002:0222; 0,19 ha).
30.	Nõo A. Lätte pärsad (Vaher; Nõo keskkooli pärn) KLO4001100	Nõo vald, Nõo alevik, A. Lätte tänav	0,31 ha Ajaloolise kihelkonnakoolihoone taga EELIS-s märgitud kohas kasvab kaks ühealist pärna, mis on istutatud peaaegu sümmeetriliselt hoone sissepääsuga. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 25 m kummagi puu ümber ning arvestab katastripiire ja hoonete väliskontuuri (nurki). Endine koolihoone on võõndist välja arvatud, kuid abihooned, arvestades nende iga ja seisundit, on jäetud võõndisse, et vajaduse korral seada kas renoveerimiseks või lammutamiseks tingimusi puude kaitseks. Põhjaosas kulgeb piir mööda hoone kontuuri, selle kagunurgast kulgeb mõttelise sirgena keldrivareme kirdenurka. Vareme

			lõunanurgast kulgeb mõtteline sirge Järve tn 4a (52801:010:0285) kü piirini ja mööda katastripiiri selle lõuanurka. Lõunanurgast kulgeb mõttelise sirgena Järve 4 (52801:001:1071) kõrvalhoone kagunurka ja mööda hoonete väliskontuure lõunapoolsema hoone edelanurka ja mööda hoone mõttelist pikendust Järve tn 2a (52801:001:1069) katastripiirile. Mööda katastripiiri ja katastrile jääva hoone serva kulgeb piir hoone loodenurgani, kust mõttelise sirgena kulgeb katastripiiril asuvasse punkti koordinaatidel 58,27813476 ja 26,54135731 ning sealt põhjapiiril oleva hoone nurka. Üks puudest võeti kaitse alla 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Algses aktis on märgitud, et A. Lätte istutas vahtra 1883. aastal kihelkonnakooli õue. Hilisemastes aktides puud/puid ega nende liiki märgitud ei ole. Metsakorralduskeskuse töös (1984) on märgitud, et pärnal on üks suur oks murdunud. Selle puu ümbermõõt oli 267 cm, võra läbimõõt 20 m ja kõrgus 16 m. Kuna algaktist ei ole üheselt väljaloetav puu täpne asukoht ja missuguste mõõtudega puu võeti kaitse alla, ning ekspert Uudo Timm (2010) on soovitanud kaitsta mõlemat pärna, siis on mõlemale puule määratud piiranguvöönd raadiusega 25 m. I pärn (idapoolne) on rahuldavas seisukorras, sest puul on suured tüvevigastused kahe murdunud oksa tõttu, kuid puu on elujõuline. Puul on tihe laiuv ja väga madalalt algav võra. Võra läbimõõt on 19 m. Tüve ümbermõõt on 350 cm (tüvevigastuse all). Ekspert kirjeldab seda puud kui vanemat ja suuremat, kuid mõõdud puuduvad. II pärn (läänepoolne) on elujõuline ja väga heas seisukorras. Puul on tihe, laiuv ja väga madalalt algav ühtlane võra. Võra läbimõõt on 21 m. Tüve ümbermõõt on 375 cm. Tüvel on koorelõhe. Pärnadel on võimsa kasvu tõttu esteetiline, st maastikku ilmestav väärtus. Samuti on neil ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest pärnad kasvavad ajaloolise kihelkonnakooli õuel ja vähemalt ühe nendest on pärimuse järgi istutanud tuntud muusikategelane Aleksander Lätte.
--	--	--	---

			Ekspert soovitab kasutada nime Nõo keskkooli pärnad, kuid kuna keskkool on juba aastaid teises majas ja hoone oli esialgu kihelkonnakool, siis seda soovitust ei arvestatud. Nimes jääb kasutusele kultuuriajalooliselt oluline isik A. Lätte. Idapoolne puu kasvab eramaal A. Lätte tn 9 (kü 52801:001:1068) ja läänepoolne puu kasvab eramaal Järve tn 2 (kü 52801:001:1070). Piiranguvöönd ulatub eramaa katastriüksustele Järve tn 2a (52801:001:1069), Järve tn 4 (52801:001:1071) ja Järve tn 6 (52801:010:0208).
31.	Oru talu tamm KLO4000717	Elva vald, Tilga küla	0,27 ha Puu kasvab põllumaa ja võsastuva aiamaa piiril oru nõlval. Vöönd lähtub raadiusest 30 m ja sellest on väljaarvatud vana saunamaja. Puu asukoht EELIS kaardil on 7 m kirde poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse EELIS kaarti. Puu võeti kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel ajal on tamm elujõuline ja väga heas seisus. Puu on kõrgekasvuline ja tiheda, erakordselt laiuva (läbimõõt 32 m) võraga. Tüve ümbermõõt on 540 cm (1,3 m; 426 cm – 1983; 481 cm – 1997). Tüvi on terve, haruneb väga madalal (u 5 m) ja on ühtlase jämedusega. EELIS andmetel on puu kõrgus 28 m. Tammel on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse ja suurte mõõtude tõttu. Võimsa kasvu tõttu ilmestab puu maastikku ja sellel on esteetiline väärtus. Tammel on ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest puu kasvab ajaloolise metsavahikoha (pärandkultuuriobjekt 694:VKK:004) õuel. Tammest kagus (ca 70 m) kasvab veel kaks suurt tamme (ü 360 cm ja 420 cm), mis väärivad kaitse alla võtmist. Nimi on muudetud. Sellele on lisatud täiend „talu“, et täpsustada kasvukoha seotust ajaloolise talukohaga. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Oru kü, 69401:003:0190).

32.	Peetri mänd (Mänd) KLO4000766	Elva linn, Tartu mnt	0,07 ha Mänd kasvab linna haljasalal. Piiranguvöönd on erikujuline ja arvestab raadiust 15 m. Vööndi piir kulgeb mööda staadioni rajakatte välisäärt. Piiranguvööndi ulatuse määramisel on arvestatud, et tegu on väga vana ja madalakasvulise männiga, mis on eriti tundlik valgustingimuste muutmise suhtes. Selline ulatus annab kaitseala valitsejale võimaluse vajaduse korral männi kaitseks tingimusi seada. Mänd võeti kaitse alla 1937. aastal, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 13). 2019. aasta ülevaatuse ajal on mänd halvas seisus. Männil on tagasihoidlik võra, milles on vaid kolm elusat oksa. Võra läbimõõt on 12 m (14 m – 1999). Tüvi on pähklik ja lõhedega ning pehkiv, selle ümbermõõt on 315 cm (280 cm – 1937; 320 cm – 1983; 304 cm – 1997). EELIS andmetel on puu kõrgus 11 m (1997). Hinnanguliselt on puu vähemalt 200 aasta vanune. Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest tegu on väga ilmeke ja väga vana puuga, millega on seotud kohapärimus. Männil on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub munitsipaalmaal (Tartu mnt 12 kü, 17001:003:0026).
33.	Pepleri tn külmakindel pirnipuu (Külmakindel pirnipuu; Pirnipuu) KLO4001110	Tartu linn, Pepleri tänav	10 m (0,03 ha) Puu kasvab eraaias teiste puude vahele surutuna. Piiranguvöönd lähtub raadiusest 10 m ja arvestab puu kitsast võra. Pirnipuu asub EELIS kaardil 22 m edela suunas selle tegelikust kasvukohast looduses. Määrusega parandatakse asukohta EELIS kaardil. Pirnipuu võeti kaitse 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina.

			Puu on halvas seisus ja viimase kümnendi jooksul ei ole puu jämeduses juurde kasvanud. Puu võra on kitsas, ühepoolne ja algab kõrgelt. Tüves on kaks õõnsust. Tüve ümbermõõt on 154 cm (142 cm – 1984; 152 cm – 1999). Võra läbimõõt on 7 m. Puu kõrgus oli 1984. aastal 12 m. Puul on dendroloogiline (pomoloogiline) väärtus ja sellel on sordiaretuslik tähtsus, sest see elas üle 1939/1940. aasta karmi talve, kui hävis 86% Eesti pirnipuudest. Puu on teadaolevalt üks suurimaid külmakindlaid pirnipuid Eestis. Pirnipuu kasvab ja selle piiranguvöönd asub eramaal (Pepleri tn 32 kü, 79507:037:0001).
34.	Puiestee tänava tamm (Harilik tamm, Tamm, Suur tamm, Tamme Kalju puu) KLO4000712	Tartu linn, Puiestee tänav	0,05 ha Puu kasvab täpselt kahe katastriüksuse piiril ulatudes suure tüveümbermõõdu tõttu poolenisti koduõuele Puiestee 95e (79514:019:0034) ja poolenisti Puiestee tänava T95 (79514:019:0035) kõnniteele. Vöönd lähtub raadiusest 30 m ja sellest on välja arvatud elumajatagune ala. Eluhoone on arvatud vööndisse (välja arvatud hoone lääneosas olev väljaulatuv osa), sest puu oksad ulatuvad katuse kohale. Vööndisse on arvatud ka Puiestee tänav, sest puuoksad (ja juured) ulatuvad sõidutee kohale ning kaitseala valitsejal on sellise ulatuse korral võimalik puu kaitseks tingimusi seada. Vöönd ei ulatu kõrvalolevatele eramaadele ning idas ja läänes kulgeb piir mööda katastripiire ning nende mõttelisi pikendusi Puiestee tänava T95 põhjapiirini. Puu võeti kaitse alla 1967. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatuse ajal on tamm elujõuline ja väga heas seisus. Puu on kõrgekasvuline ja tiheda ja laiuva (läbimõõt 32 m) võraga. Tüve ümbermõõt on 443 cm. Tüvi on terve, haruneb madalalt ja on ühtlase jämedusega. EELIS andmetel on puu kõrgus 23 m. Tammel on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse ja suurte mõõtude tõttu. Võimsa kasvu tõttu ilmestab puu linnamaastikku ja tal on esteetiline väärtus.

			Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eelnimetatud eramaal ja munitsipaalmaal Puiestee tänaval.
35.	Päeva tn tamm EELIS kood puudub	Tartu linn, Päeva tänav	0,19 ha Tamm kasvab elamutevahelisel ajaloolisel haljasalal orundi nölval. Tamme piiranguvööndisse jääb väike kasutuskõlbmatu endine suvitushoone, kuid seda ei arvata vööndist välja, sest tamme oksad ulatuvad hoone katusele. Hoone renoveerimise korral on oluline, et objekti valitseja saab vajaduse korral seada tingimusi tamme kaitseks. Vöönd on erikujuline ja selle arvestamise aluseks on raadius 25 m. Piiranguvööndisse ei arvata katastriüksust Päeva tn 21 (79507:046:0005), sest sellest jääb vööndisse 0,001 ha. Tamm on eraldi objektina kaitse alla võetud 1967. aastal kohaliku tähtsusega objektina, hiljem liidetud teise objekti, põlispuud KLO4000752 koosseisu. Määrusega taastatakse tamm iseseisva kaitsealuse objektina, sest see kasvab teistest märkimisväärtetest põlispuudest kaugemal kui 50 m ega moodusta nendega ühist rühma. Põlispuud on grupina kaitse alla võetud 1986. aastal ja sellesse kuulub eri ajal kaitse alla võetud üksikpuid, millest mõned (nulud Päeva tänaval ja torkavad kuused Tähe tänaval) on praeguseks hävinud ning täpselt ei ole teada, milliseid puid on 1986. aasta õigusaktis mõeldud. Seetõttu ja arvestades, et linnulennult on märkimisväärtete põlispuude kaugus üksteisest suurem kui LKS-s lubatud maksimaalne piiranguvööndi ulatus ja nimetatud kvartali haljastu ei ole kujundatud pargina, tegi U. Timm 2009. aasta inventuuriaruandes ettepaneku jaotada Põlispuude grupp ehk Põlispuud Lille, Tähe, Pargi ja Kalevi tänava vahelises kvartalis kolmeks eraldi kaitsealuseks objektiks. Tamm oli 2019. aasta ülevaatuse ajal elujõuline ja väga heas seisus puu. Sel on laiuv kompaktne võra (läbimõõt 22 m; 19 m – 1983). Tüvi on sügavalt rõmeline ja terve. Tüve ümbermõõt on 375 cm (320 cm – 1983; 444 cm – 1997). Puu kõrgus oli 1983. aastal 19 m. Puul on dendroloogiline väärtus, sest see on arvatavalt väga vana ja suurte mõõtmetega.

			Tammel on asukoha tõttu orundi veerul ja laiuva võra tõttu linnamaastikku ilmestav väärtus. Tamm kasvab ja piiranguvöönd (0,19 ha) asub eramaal (Päeva tn 10 kü, 79507:046:0037).
36.	Rookse künnapuu (Rookse jalakas; Jalakas) KLO4000434	Kastre vald, Rookse küla	0,24 ha Puu kasvab Tartu–Räpina maantee vana haru ääres heinamaal. Vöönd lähtub raadiusest 30 m ja sellest on välja arvatud riigimaantee katastriüksus (11701:004:0377). Vana teetamm on arvatud vööndisse. Puu on väga vana, selle võra ja juurestik on laiuv (ulatuvad üle vana tee haru) ning puu kasvutingimuste muutmine võib sellele hukutavalt mõjuda. Määrusega täpsustatakse puu asukohta EELIS kaardil. Puu võeti kaitse alla 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 366, jalakas). Hilisema määrangu (KeA kaitse korraldamise spetsialist Tarmo Niitla) alusel on siiski tegu künnapuuga. 2019. aasta ülevaatusel ajal oli künnapuu elujõuline ja väga heas seisus. Puu on kõrgekasvuline ning tiheda ja laiuva (läbimõõt 22 m) võraga. Tüve ümbermõõt on 515 cm (499 cm – 2011; 465 cm – 1983). Tüvi on terve, alaosas pahklik. Tüvi haruneb ca 3 m kõrgusel kaheks võrdseks haruks, mis harunevad omakorda kaheks suureks oksaks. EELIS andmetel on puu kõrgus 21 m (2011). Künnapuul on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse ja suurte mõõtude tõttu. Võimsa kasvu tõttu ilmestab puu maastikku, mistõttu see on teemärgina kantud juba 1949. aasta kaardile, ja tal on esteetiline väärtus. Künnapuu (<i>Ulmus laevis</i>) on LKS alusel III kaitsekategooria kaitsealune liik. Puu nimi on antud selle kasvamiskoha küla nime alusel. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Roosko kü, 91501:001:0602), piiranguvöönd ulatub osaliselt (0,01 ha) Tätte kü-le (91501:001:0474).
37.	Salme tn alpi seedermand	Tartu linn, Salme tänav	0,03 ha Puu kasvab õuemaal hoone ja tänava vahel.

	(Alpi seedermänd; Seedrimänd) KLO4001111		Piiranguvöönd on erikujuline ja see arvestab ulatustega 10 m, sest tegu on madalakasvulise männiga. Puu kasvab Karlova mõisa peahoone ees ning seetõttu piirneb piiranguvöönd peahoone seinaga ja Salme tn 2d//2e krundi (79508:026:0005) piiriga. Puu asukoht EELIS kaardil on märgitud 4 m edela poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse puu asukohta EELIS kaardil. Alpi seedermänd (<i>Pinus cembra</i>) võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatuse ajal on seedermänd rahuldavas seisus. Puu latv ja osa okstest on murdunud enne 1999. aastat ja puu on kasvanud kompensatsiooniks võra tihedamaks. Võra läbimõõt on 13 m. Tüves on mitu väikest õõnsust ja puu ei ole jämeduses märkimisväärselt juurde kasvanud. Tüve ümbermõõt on 230 cm (226 cm, 1999). EELIS andmetel on puu kõrgus 14 m (1999). Puul on dendroloogiline väärtus, sest korba alusel otsustades on tegu väga vana puuga, mis on tõenäoliselt istutatud mõisa peahoone renoveerimisega samal ajal (st 1830. aasta paiku). Puul on esteetiline väärtus (kohalik), sest see ilmestab linnamaastikku, ning ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest puu on osa ajaloolisest Karlova mõisa haljastusest. Seedermänd kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Salme tn 2d // 2e kü, 79508:026:0005).
38.	Sibula tamm (Siberi tamm; 2 tamme) KLO4000619	Elva vald, Kaimi küla	30 m (0,028 ha) 1957. aastal võeti kohaliku tähtsusega objektina kaitse alla kaks puud. Säilinud on üks puu. Teine on teadmata ajal hävinud. Tamm kasvab õuemaal. Piiranguvöönd on erikujuline ja arvestab Sinitaeva (60502:003:0312) katastriüksuse piiri. Tamm on elujõuline ja heas seisukorras. Puul on tihe madalalt algav võra,. Tüve ümbermõõt on 321 cm (algakti alusel olid ümbermõõdud 200 cm ja 165 cm).

			Tammel on esteetiline (maastikku ilmestav) väärtus võimsa kasvu tõttu, ja ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus, sest puu kasvab ajaloolise Sibula karjamõisa (pärändkultuuriobjekt 605:MOA:008) endisel pargialal. Park ei ole säilinud. Nimi on muudetud ja kohamääratlusena kasutatakse ajaloolist karjamõisa nime Sibula. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,28 ha) asub eramaal (Sinitaeva kü, 60502:003:0312).
39.	Suure-Konguta mõisa pärn (Konguta pärn; Pärn) KLO4000772	Elva vald, Konguta küla	0 m Pärn kasvab Suure-Konguta mõisa pargis (KLO1200231), kus kehtib pargi piiranguvööndi kaitsereežiim, ning KmR alusel kasvab puu Suure-Konguta mõisa peahoone (reg nr 7195) kaitsevööndis. Puu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 29). Pärn on elujõuline, selle tüvi on rahuldavas seisukorras murdunud harude tõttu. Tüvi plombeeriti 1975. aastal. Puu kõrgus on EELIS andmetel 20 m (1997; 16 m – 1959). Võra algab liigile omaselt madalalt. Tüve ümbermõõt on 530 cm (440 cm – 1959; 468 cm – 1983). Võra läbimõõt on 21 m (19 m – 1999). Pärnal on dendroloogiline väärtus suurte mõõtmete ja arvatavalt ülikõrge vanuse tõttu, esteetiline väärtus võimsa tüve tõttu ja ajaloolis-kultuuriline (kohalik) väärtus ajaloolise mõisa õuepuuna. Nimele on lisatud täiendiks kohanimi, et hõlbustada objekti leidmist. Puu kasvab riigi omandis oleval maal (Suure-Konguta mõis kü, 17101:001:0920).
40.	Tamsa kadakas (Kadakas) KLO4000355	Nõo vald, Enno küla	15 m (0,07 ha) Kadakas kasvab põllumaa servas lagendikul. Puu võeti kaitse alla 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina.

			2019. aasta ülevaatusel ajal on kadakas halvas seisukorras. See on Tartumaa üks kõrgemaid kadakaid. EELIS andmetel on kadaka kõrgus 9 m (2000). Kadakal on tihe võra, kuid elus on ainult okste ladvad (ca 20% võrast). Tüve ümbermõõt on 130 cm; 101 cm – 1983; 117 cm – 2000), millega puu on kümne Eesti jämedaima kadaka hulgas. Tüvi on lühtrikujuliselt harunev. Kadakal on esteetiline väärtus võimsa kasvu ja eripärase võrakuju tõttu ning hoolimata halvast seisust väärivad see jätkuvat kaitset. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,07 ha) asub eramaal (Püssa kü, 52801:012:0161).
41.	Triitsu tamm KLO4000416	Peipsiääre vald, Koosa küla	0,22 ha Tamm kasvab Luunja–Kavastu–Koosa maantee (22250, kü 86102:001:0009) ääres avatud heinamaal. Piiranguvöönd on erikujuline. See on määratud lähtudes raadiusest 30 m ja piirneb teekatte servaga. See annab kaitseala valitsejale võimaluse seada vajaduse korral tamme kaitseks tingimusi. Vööndist on välja arvatud maanteest teisel pool asuv põllumaa, millele ei ole vajalik ja otstarbekas piiranguid seada. Tamm on EELIS kaardile märgitud 5 m loode poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega parandatakse asukohta EELIS kaardil. Puu on kaitse alla võetud 17.03.1959 vabariikliku tähtsusega objektina (nr 252). 2019. aasta ülevaatusel ajal oli tamm rahuldavas seisus. Tamm on nelja säilinud põhiharuga ja laiuva võraga puu. Võra suurim läbimõõt on 22 m. Tüvi on õõnes, õõnsus on kaetud võrguga. Tüve ümbermõõt (60) on 585 cm (517 m – 1983; 545 cm – 1999). EELIS andmetel on puu kõrgus 20 m (1999). Tammel on dendroloogiline väärtus, sest tegu on väga vana puuga, esteetiline väärtus, sest see on laiuva võraga puu, mis kasvab maantee ääres ja ilmestab maastikku, ning rahvajuttude tõttu on tammel ka kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus.

			Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Lõhmuse kü, 86102:001:0759; 0,19 ha), piiranguvöönd ulatub eelnimetatud riigimaale (maantee, 0,02 ha).
42.	Tuhande-aastane tamm ehk Ranna ohvritamm (Rannaküla tamm, Rannamõisa tamm, Kodavere tamm, Rootsiaegne tamm) KLO4000852	Peipsiääre vald, Ranna küla ja Äteniidi küla	0,26 ha Tamm kasvab ajaloolise maantee ääres heinamaal. Piiranguvöönd on erikujuline ja see lähtub vajadusest tagada väga vanale tammele püsivad kasvutingimused. Vöönd lähtub raadiusest 30 m. Vööndisse on arvatud Aovere–Kallaste–Omedu maantee (tee nr 43; katastritunnus 57601:001:0990) katastriüksus kuni teekatte läänepoolse servani, et vajaduse korral oleks kaitseala valitsejal võimalus seada tamme kaitseks tingimusi. Teisel pool maanteed asuv Jaani maaüksus (57601:001:0460) on vööndist välja arvatud, sest teisel pool maanteed toimuvad põllutööd ei ohusta tamme ja maale ei ole seetõttu vajalik seada piiranguid. Puu asukoht EELIS kaardil on märgitud 6,5 m kagu poole selle tegelikust kasvukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse puu asukoht EELIS kaardil. Tamm võeti kaitse alla 1937. aastal, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 248). 2019. aasta ülevaatusel ajal on tamme üldseisund rahuldav. Puul on korrapäratu laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 18 m. Tüvi on õõnes. Teadaolevalt on see esimene puu, millele on puu kaitseks paigaldatud toetus (1912) ja hilisemal ajal on tüveõõnsus ka betoneeritud. Tüve ümbermõõt on 490 cm (448 cm – 1983; 480 cm – 1999; kõrgus 17 m). Hinnanguliselt on puu vähemalt 400-aastane. Tammel on dendroloogiline väärtus, sest see on väga vana ja suurte mõõtmatega puu. Puul on samuti esteetiline väärtus, sest laiuva võra tõttu on tamm dominantne objekt, mis ilmestab lagedat maastikku. Puul on ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest see on ajalooline maamärk vana postitee ääres ja on seotud legendidega. Tamm on arheoloogiamälestis Ohvritamm (KmR reg nr 9264) ja kasvab ühtlasi ka arheoloogiamälestisel

			asulakoht (KmR reg nr 12119). Tammel on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Tamm kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Ratsu kü, 57601:001:0860), piiranguvöönd ulatub ka Kase kü (57601:001:0162) ja eelnimetatud riigimaale (maantee, 0,02 ha).
43.	Vara kiriku tamm (Tamm, tamm, Vara ohvritamm) KLO4000853	Peipsiääre vald, Kuusiku küla	30 m (0,28 ha) Tamm kasvab Vara kiriku aias. Selle laiuvad oksad ulatuvad kiriku kohale, mistõttu kirikuhoone ei ole vööndist välja arvatud. Määrusega viiakse puu asukoht EELIS kaardil vastavusse põhikaardiga. Tamm võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 250). 2019. aasta ülevaatuse ajal on tamm väga heas seisus. Puul on madalalt (3 m) algav korrapärane väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 26 m. Tüvi on terve, vaid juurekaelal on väike õõnsus. Tüve ümbermõõt on 565 cm (487 m – 1984; 516 cm – 1999; kõrgus EELIS andmetel 25 m). Puul on dendroloogiline väärtus, sest see on väga vana ja suurte mõõtmetega, maastikku ilmestav väärtus ning ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest puu on seotud legendidega. Puu kasvab ühtlasi arheoloogiamälestisel Vara kirikuaed (KmR reg nr 7306). Kuigi puud peetakse ohvipuuks, ei ole see muinsuskaitse all. Tamm kasvab ja piiranguvöönd (0,28 ha) asub eramaal (Kiriku kü, 86101:006:0177) ning piiranguvöönd ulatub veel teisele eramaale (Hindopõllu kü 58601:001:1436).
44.	Vara mõisapargi tammed (Vara pargi tammed (3); Tammed) KLO4000854	Peipsiääre vald, Vara küla	0 m III ja IV puule, 0,049 ha I puule ja 0,1 ha II puule (kokku 0,15 ha). Kaitsealuses Vara mõisa pargis (KLO1200240, KmR reg nr 7303) kasvab neli tamme, sh kasvab kaks tamme (I ja II puu) kaitsealuse pargi äärealal ning nende oksad ja juured ulatuvad märkimisväärselt üle pargi piiranguvööndi. Senisel EELIS kaardil on puude tähistamiseks üks tingmärk. Selle määrusega määratakse igale puule konkreetne asukoht ja piiranguvööndi ulatus.

			I ja II puule on määratud erikujuline piiranguvöönd lähtudes raadiusest 30 m. Piiranguvöönd on määratud ja rakendub ainult selles osas, mis ulatub pargi piirist väljapoole ja vajab seetõttu kaitset ning vajadusel tingimuste seadmist näiteks võimalike kaevetööde korral. Pargi piirides tagab põliste puude (sh üksikobjektide) kaitse parkide KE. Tammed võeti kaitse alla 17.03.1959 vabariikliku tähtsusega objektina (nr 251). 2019. aasta ülevaatuse ajal oli pargis neli märkimisväärse ümbermõõduga tamme ning ei ole võimalik kindlaks teha, milliseid tammesid on õigusaktides silmas peetud. Seetõttu tuleb lugeda kaitse all olevateks neli puud. Kuna kõik neli on suurte mõõtmetega tähelepanuväärsed puud ega ole teada, milliste puude kohta käivad 1983. aasta andmed, siis on siinkohal esitatud ainult 2019. aasta mõõtmistulemused. I tamm kasvab vahetult pargi lõunaservas Saeveski tee ääres (üle tee asuv Pargiserva kinnistu (katastritunnus 86101:001:0186) jääb vööndist välja) ja on väga heas seisus. Puu haruneb madalalt (u 3 m) kaheks peaharuks ja mitmeks suureks oksaks. Puul on korrapärane väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 32 m. Tüvi on terve ja sügavalt rõmeline, vaid juurekaela lähedal on vana koorevigastus. Tüve ümbermõõt on 570 cm. Puu oksad ja juured ulatuvad üle pargi piiri, mistõttu vajab puu täiendavat piiranguvööndit. Selguse mõttes on 30 m ulatusega vöönd märgitud määruse lisas olevale kaardile nr 44, kusjuures esile on toodud väljaspool pargi piiri olev tamme pv osa, mis jääb Saeveski teele (kü 58601:001:0237). II tamm kasvab vahetult pargi läänepiiril. Puu on väga heas seisus kõrgelt algava ja laiuva, kuid ebakorrapärase võraga. Võra suurim läbimõõt on 24 m. Tüvi on sügavalt rõmeline ja terve. Selle ümbermõõt on 440 cm. Puu oksad ja juured ulatuvad üle pargi piiri Vahtra maaüksusele (86101:006:0153), mistõttu puu vajab täiendavat piiranguvööndit. Selguse mõttes on 30 m ulatusega vöönd märgitud määruse lisas olevale kaardile nr 44, kusjuures esile on toodud väljaspool pargi piiri Vahtra maaüksusel olev pv osa.
--	--	--	---

			III tamm kasvab pargi läänenurgas pargilagendikul. Puu on väga heas seisus, kuigi tüve alumises osas on lõhe. Puul on madalalt algav korrapärane ja väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 33 m. Tüvi on sügavalt rõmeline ja terve, kuid juurekaelal on kitsas õõnsus. Tüve übermõõt on 450 cm. Täiendavat piiranguvööndit ei rakendata, sest pargi piiranguvöönd tagab ka tamme kaitse. Selguse mõttes on 30 m ulatusega vöönd märgitud määruse lisas olevale kaardile nr 44. Vahtra katastriüksusele (86101:006:0153) jääb mõne meetri laiune osa mis ei vaja täiendava vööndi määramist. IV tamm on heas seisus. Puul on kõrgelt algav korrapärane ja väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 32 m. Võras on üksikuid kuivi oksid. Tüvi on sügavalt rõmeline ja terve, selle übermõõt on 560 cm. Vööndist on välja arvatud Vahtravälja katastriüksus (86101:001:0241). Täiendavat piiranguvööndit ei rakendata, sest pargi piiranguvöönd tagab ka tamme kaitse. Väljapoole pargi piiranguvööndit jäävale pinnastele (Kellatorni tee, 58601:001:0153) täiendavat piiranguvööndit ei määrata, sest teel puudub puud mõjutav liiklus. Selguse mõttes on 30 m ulatusega vöönd märgitud määruse lisas olevale kaardile nr 44. Puudel on dendroloogiline väärtus, sest tegu on väga vanade ja ülisuurte mõõtmatega puudega, mis pärinevad tõenäoliselt pargi rajamise ajast (18. sajand). Puud on nende laiuva võra tõttu Vara mõisapargi aktsentpuud ja neil on esteetiline väärtus. Nimekuju on muudetud ja sellele on lisatud täpsustav laiend „mõisa”. Samuti ei ole vajadust ametlikus nimekujus kasutada arvulist näitajat. Tammed kasvavad munitsipaalmaal Mõisapargi kü (86101:006:0217). I tamme piiranguvöönd on munitsipaalmaal eelnimetatud Saeveski tee kü-l (0,045 ha) ja II tamme piiranguvöönd ulatub eramaale eelnimetatud Vahtra katastriüksusele (0,1 ha).
45.	Vedu Püha pärn	Tartu vald, Vedu küla	30 m (0,28 ha)

	EELIS kood puudub		Vööndi määramisel on arvestatud, et puu kasvab põllumaa ja metsa piiril, st puu on kaitstud põhjatuulte eest metsaga ja on avatud lõunapäikesele. Puu vajab kaitset tuulte eest ka tulevikus, mistõttu on põhjasuunal arvestatud vööndi ulatusega 30 m. Kuigi lõunasuunal on tegu avatud põlluga, tuleb tagada puu ümbruse kaitse, ja sellepärast on ka lõunasuunal oluline pidada kinni 30 m piirist. Püha pärn on kaitse alla võetud 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel ajal on pärn rahuldavas seisus. Sellel on kitsas tihe võra, kuigi valgustingimuste muutumise tõttu on puult murdunud suuri oksid. Võra läbimõõt on ca 8 m. Tüvi on jässakas, muhklik ja läbivate õõnsustega. Selle ümbermõõt harunemise alt (70 cm) on 370 cm (355 cm – 1999). KmR andmetel on puu kõrgus 10 m (1985). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on võimsa ja väga vana puuga, ning ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus, sest tegu on ohvipuuga. Püha pärn on arheoloogiamälestis (reg nr 13002) Ohvipärn. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,28 ha) asub eramaal (Riibaku kü, 79402:003:0411).
46.	Veski tn alpi seedermand KLO4000751	Tartu linn, Veski tänav	0,07 ha Puu kasvab linnatänavate ääres õuemaal. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel on arvestatud, et puu on kasvanud päikesele avatud alal, lähtutud on raadiusest 15 m ja Veski tn 37 katastriüksuse (79507:020:0001) piiridest. Piiranguvööndist on välja arvatud Veski, Kastani ja Näituse tänav ning teisel pool neid tänavaid asuvad maaüksused, sest need ei kujuta puu seisundile ohtu ega ole otstarbekas neile piiranguid seada. Puu asukoht EELIS kaardil on 7 m loode pool selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega täpsustatakse puu asukohta kaardil. Seedermand võeti kaitse alla 1986. aastal kohaliku tähtsusega objektina.

			2019. aasta ülevaatusel ajal on seedermand väga heas seisus. Sellel on tihe kompaktne võra. Võra läbimõõt on 16 m. Tüvi on terve ja ühtlaselt sirge. Selle ümbermõõt on 230 cm (204 cm – 1999). EELIS andmetel on puu kõrgus 15 m (1999). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on väga võimsa puuga, mis ilmestab linnaruumi. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eelnimetatud eramaal.
47.	Veski tn kollane hobukastan (Kollane hobukastan) KLO4000746	Tartu linn, Veski tänav	0,01 ha Hobukastan kasvab ühiskondliku hoone ja Veski tänava kõnnitee vahel haljasribal. Piiranguvöönd on erikujuline jaseda vähendatakse oluliselt. Puu madala kasvu ja senise väga väikese juurdekasvu tõttu on vööndi määramisel lähtutud raadiusest 7 m. Vööndist on välja arvatud Veski tn 45 katastriüksusel (79507:020:0004) paiknev hoone. Osa Veski tänav T37 katastriüksusest (79507:020:0018) on vööndisse arvatud, sest puuksad (ja juured) ulatuvad kõnnitee kohale ning kaitseala valitsejal on sellise vööndi ulatuse korral võimalik puu kaitseks tingimusi seada. Määrusega viiakse puu asukoht EELIS kaardil vastavusse puu asukohaga põhikaardil. Puu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja see on EELIS andmetel ainus kaitsealune kollane hobukastan (<i>Aesculus flava</i>) Eestis. 2019. aasta ülevaatusel ajal on puu rahuldavas seisus. 1970-ndatel murdis puul üks haru, misjärel tüvi stabiilsuse tagamiseks plombeeriti (ca 2 m kõrguselt). Säilinud haru moodustab elujõulise tiheda ümarakujulise võra. Tüve ümbermõõt on 150 cm (122 cm – 1999). EELIS andmetel on kõrgus 9 m. Võra läbimõõt on 750 cm. Puu peamine väärtus on teaduslik (dendroloogiline), sest kollane hobukastan ei ole meil pärismaine liik ja kasvab kultuurina väga harva. Õitsemise ajal on puul esteetiline väärtus kollaste õite tõttu.

			Nimekuju on muudetud ja senisele nimele on lisatud täiendiks tänava nimi. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal Veski tn 45, piiranguvöönd ulatub osaliselt eelnimetatud munitsipaalmaale (0,006 ha).
48.	Väike-Konguta pärnad (Konguta pärnad (3)) KLO4000718	Elva vald, Konguta küla	0,30 ha Puud kasvavad maantee ja endise Väike-Konguta mõisa peahoone vahel. Piiranguvöönd on erikujuline, lähtub raadiusest 30 m ja on ühine mitmele Muru katastriüksusel kasvavale puule. Muru katastriüksusel (33101:004:0543) on vööndist välja piiritletud hooned. Vööndisse jääb osa Pilvila katastriüksusest (33101:004:0011), kus piir kulgeb hoone edelanurgast katastriüksuse käänupunkti. Lisaks jääb vööndisse põhjapoolne osa Elva – Rannu tee katastriüksusest (tee nr 22160, 33101:004:0043) kuni teekatte servani. Lõunas kulgeb piir mööda tee serva. Läänes kulgeb piirmööda katastripiiri ja selle mõttelist pikendust teeni. Loodes kulgeb piir mööda hoone serva mõttelist pikendust hoone nurga ja katastripiiri vahel. Põhjaosas kulgeb piir mööda hooneid ja nendevahelisi mõttelisi sirgeid. Idas kulgeb piir hoone nurgast katastri nurka ja mööda 30 m puu raadiust tee serva. Väike-Konguta pärnad on ainsad säilinud põlispuud kunagisest Väike-Konguta mõisapargist. KmR andmetele tuginedes oli park hääbumas juba 1970-ndate aastate mõisate ülevaatuse ajal. 1983. aastal toimunud kaitsealuste loodusobjektide inventuuri ajal mõõdeti kolme suurima pärna ümbermõõt: 468 cm, 378 cm ja 315 cm. Jämedaim puu (ü 500 cm) murdus 2010. aasta augustitormis. Säilinud on kaks puud mõõtudega 430 cm ja 350 cm. Väike-Konguta park võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Konguta pärnad võeti iseseisva objektina kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Säilinud pärnadel on esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu ja ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus ajaloolise Väike-Konguta mõisa esiväljaku puudena.

			Nimele on lisatud täiendiks kohanimi, et hõlbustada objekti leidmist. Puud kasvavad eramaal Muru katastriüksusel, piiranguvöönd ulatub eelnimetatud riigimaale (0,07 ha) ja Pilvila eramaale.
49.	Väike-Ulila pärn (Pärnad) KLO4000605	Elva vald, Ridaküla küla	0,22 ha Pärn kasvab elamu õuemaal. Piiranguvööndi määramisel on lähtutud raadiusest 30 m. Piiranguvööndisse jäävad ka kaitsealust üksikpuud ümbritsevad ja tuulekaitset pakkuvad põlispärnaread (5 m puhvriga). Vööndist on välja arvatud hooned. Vööndi piir kulgeb mööda kinnistul oleva abihoone ja elumaja läänekülgi ja nendevahelist mõttelist sirget, järgib seejärel elumaja seina mõttelist pikendust ja lõunas 30 m puu raadiust ning seejärel kulgeb 5 m puhvrina mööda põlispärnaridu kuni abihoone külje mõttelise sirge pikenduseni. Kolmene pärnade grupp Väike-Ulila endises koolipargis võeti kaitse 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Alates 17.03.1959 on need puud vabariikliku tähtsusega objektide nimekirjas (nr 25). Kaks puud on hävinud teadmata ajal, säilinud on üks pärn. Puu on väga heas seisus ja elujõuline. Puu kõrgus on Ü/K Metsaprojekt andmetel 20 m. Puu on tiheda kitsa võraga, mille läbimõõt on 16 m (9 m – 1983). Tüve ümbermõõt on 325 cm (283 cm – 1983; 311 cm – 1997). Pärnal on esteetiline (maastikku ilmestav) väärtus võimsa kasvu tõttu. Puul on ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus, sest see kasvab ajaloolise Väike-Ulila (pool)mõisa endisel esiväljakul, mis on pärandkultuuriobjekt (605:MOA:013), soolopuuna. Üksikpuu piiranguvööndis asuvad ka endise pargi põhja- ja läänekülge markeerivad säilitamist väärivad pärnaread. Pärn kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Rehe kü, 60502:003:0179).
50.	Väägvere tamm KLO4000890	Tartu vald, Väägvere küla	0,26 ha

			Tamm kasvab Väägvere endise külakoolimaja ees väljakul. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 30 m. Vööndist on välja jäetud nii koolihoone kui ka naaberkinnistutel asuvad abihooned, mis ei mõjuta puu ümbrust ja puu seisundit. Vööndisse on arvatud munitsipaalomandis olev külavahetee (Tamme tee kü, 79601:001:0558), et vajaduse korral oleks võimalik tamme ja selle ümbruse kaitseks seada tingimusi. Määrusega viiakse puu asukoht EELIS kaardil vastavusse puu asukohaga põhikaardil. Tamm võeti kaitse alla 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 369). 2019. aasta ülevaatuse ajal on tamm elujõuline ja väga heas seisus. Puul on madalalt (3 m) algav korrapärane väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 25 m. Tüvi on terve. Tüve ümbermõõt on 375 cm (303 cm – 1983; kõrgus EELIS andmetel 22 m). Tammel on dendroloogiline väärtus, sest see on vana ja suurte mõõtmetega puu. Sellel on maastikku ilmestav väärtus kahara võraga aktsentpuuna ning kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest kohalikus külakoolis tegutses Väägvere pasunakoor ja valmistati ette esimest üldlaulupidu. Tamm kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Väike-Kadri kü, 79403:004:0002, Laulupere kü, 79403:004:0285 ja Vana-Laulupere kü 79403:004:0282, kokku 0,24 ha) ning eelnimetatud munitsipaalmaal (0,02 ha).
51.	Õnne tn tamm (Harilik tamm; Tamm) KLO4000655	Tartu linn, Õnne tänav	0,15 ha Tamm kasvab vahetult kõnniteede ääres Kalevi ja Õnne tänava nurgal hoonestamata krundil, kuhu ei ole tamme kasvutingimusi oluliselt mõjutamata võimalik ehitada. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel on lähtutud raadiusest 25 m. Vööndist on välja arvatud kõik Kalevi tn 89 katastriüksusega (79508:029:0001) piirnevad eramaaüksused. Tegu on Tartu linna ühe võimsama tammega, mille säilitamine maamärgina on väga oluline. Seetõttu

			on krundiga piirnevad Õnne tänav T43 (79508:032:0017) ja Kalevi tänav T75 (79508:027:0011) vööndisse arvatud, sest puuoksad (ja juured) ulatuvad üle Õnne tänava eluhooneni ja Kalevi tänava kõnnitee kohale. Sellise vööndi ulatuse korral on looduse üksikobjekti valitsejal võimalik puu kaitseks tingimusi seada. Puu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Tamm on elujõuline ja heas seisus puu. Sellel on laiuv kompaktne võra (läbimõõt 24 m; 16 m – 1983). Tüvi on sügavalt rõmeline ja selles on õõnsus. Tüve ümbermõõt on 479 cm (410 cm – 1983; 444 cm – 1997). Puu kõrgus oli 1983. aastal 19 m. Puul on dendroloogiline väärtus, sest see on arvatavalt väga vana ja ülisuure ümbermõõduga, ning linnamaastikku ilmestav väärtus, sest sellele avaneb pikk vaade üle Emajõe. Tamm kasvab eelnimetatud eramaal (0,073 ha) ja piiranguvöönd ulatub munitsipaalmaale (0,077 ha).
Geoloogilised üksikobjektid (rändrahnud) Andmed rahnude kohta on esitatud Enn Pirrus „Eestimaa suured kivid. Suurte rändrahnude lugu” (2009) ja Herbert Viiding (1986) järgi. Juhul kui rahnu mõõtude kohta on erinevad andmed, siis on esitatud mõlemad ja need on eraldatud kaldkriipsuga. Mõõtmistulemused erinevad kasutatud metoodika tõttu. 2019. aasta välitöödel täpsustati rändrahnude asukoht. Kõigil rahnudel on teaduslik tähtsus, sest need on suured rahnud oma algses asukohas. Kõik kaitsealused rahnud on ürglooduseobjektid.			
1.	Apollo kivi ehk Kalevipoja viskekivi KLO4001040	Peipsiääre vald, Kõdesi küla	0 m Rahn asub Alatskivi maastikukaitsealal metsalagendikul, kus kehtib Alatskivi MKA Kõdesi sihtkaitsevööndi (KLO1100844) kaitsereežiim. Objekt ei ole kaitseala kaitseesmärk. EELIS kaardil on rahn märgitud 11 m lõuna poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega parandatakse selle asukoht EELIS kaardil. Rahn on kaitse alla võetud 1960. aastal kohaliku tähtsusega objektina.

			Tegu on heas seisus rabakivirahnuga. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 5,8 m, kõrgus 1,7 m ja übermõõt 16,8 m. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu maakondlikult tähelepanuväärse rahnuga. Rahnul on suuruse tõttu maastikku ilmestav väärtus ja see on Alatskivi lossipargi oluline element. Rahnul on esteetiline ja kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest see on seotud kohapärimusega Raudmehest. Rahn asub riigimaal (Alatskivi metskond 15 kü, 12601:004:0404).
2.	Jukametsa Tondikivi (Tondikivi) KLO4000443	Elva vald, Koruste küla	30 m (0,28 ha) Rahn asub metsas oru veerul. Selline piiranguvööndi ulatus annab kaitseala valitsejale võimaluse rahnu ümbruse kujundusraieks tingimusi seada. Määrusega viiakse kivi asukoht EELIS kaardil vastavusse kivi asukohaga põhikaardil. Rändrahn on kaitse all 1940. aastast. Alates 17.03.1959 on rahn vabariikliku tähtsusega objekt (nr 4). Tegu on rahnuga, mis asub väikese orundi veerul ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 5,3/7 m, kõrgus 2,5 m ja übermõõt 15/13,1 m. Kivimiliselt koostiselt on rahn rabakivi. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu Vanapaganast, ja esteetiline väärtus kuju tõttu. Rahnul on looduskaitseajalooline tähtsus, sest see oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Rahnu nimekuju on muudetud ja sellele on lisatud maaüksuse nimi, sest Eestis on veel ka teine Tondikivi. Rahn ja piiranguvöönd (0,28 ha) asuvad eramaal (Jukametsa kü, 69401:004:0180).
3.	Karukivi KLO4000533	Elva vald, Ervu küla	30 m (0,28 ha)

			Rahn asub metsas jalgraja ääres. Selline vööndi ulatus annab valitsejale võimaluse seada ümbruse kujundamiseks raietele tingimusi. EELIS kaardil on asukoht eksitav (7 m kagu pool) ja käesoleva määrusega on asukohta EELIS kaardil parandatud. Rahn on kaitse alla võetud 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Graniitrahn on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 4,4/5,1 m, kõrgus 1,8 m ja ümbermõõt 13,8 m. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Ürglooduse raamatule tuginedes on rahnul eriline teaduslik väärtus, sest see on porfüürse mikrogliingraniidi üks idapoolsemaid esindajaid. Rahnul on esteetiline väärtus ja rahvajuttude tõttu ka ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik) ja see on pärandkultuuriobjekt (171:KIV:001). Rahn ja piiranguvöönd asuvad riigimaal (Elva metskond 91 kü, 66601:008:0085).
4.	Kavastu kohtukivi KLO4000994	Luunja vald, Kavastu küla	0,03 ha Piiranguvöönd on erikujuline. Selle määramisel on arvestatud raadiusega 10 m ja sellega, et rahn asub Luunja–Kavastu–Koosa maantee (tee nr 22250 kü, 43203:002:0366) ääres. Piiranguvöönd ulatub teekatte piirini. EELIS kaardil on rahnu asukoht eksitav, see on märgitud rahnu tegelikust asukohast looduses ca 3 m kirde poole. Käesoleva määrusega on asukohta EELIS kaardil parandatud. Rahn on kaitse alla võetud 1937. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 181). Tegu on suure rabakivirahnuga, mis asub hooldatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 5,5 m, kõrgus 1,8/2,3 m ja ümbermõõt 13,7 /14,1 m. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga.

			Rahn asub vahetult laiuva võraga põlistamme all ja koosmõju tõttu on neil esteetiline maastikku ilmestav väärtus. Rahnul on teadusajalooline väärtus, sest seda on esimest korda kirjeldatud juba 1879. aastal. Sellel on kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu ja looduskaitseajalooline väärtus, sest rahn oli märgitud juba Eesti I looduskaitse registris (1937). Rahn ja selle piiranguvöönd asuvad eramaal (Tamme kü, 43203:002:0088; 0,013 ha) ja piiranguvöönd ulatub osaliselt (0,006 ha) eelnimetatud riigimaale (maantee).
5.	Kikaste suurkivi (Luunja suurkivi; Suurkivi rahn) KLO4001101	Luunja vald, Kikaste küla	10 m (0,03 ha) Rahn asub taluõues. Määrusega korrigeeritakse rahnu asukohta EELIS kaardil ja viiakse see vastavusse põhikaardiga. Rahn on kaitse alla võetud 1937. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 184). Tegu on tähelepanuväärsete mõõtmetega graniitrahnuga, mis asub hooldatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus on 8/10,5 m, kõrgus 2,3 m ja ümbermõõt 28/26,7 m. Enn Pirruse (2009) rahnade suuruse jaotuse järgi on tegu Tartumaa suuruselt teise hiidrahnuga. Rahnul on suuruse tõttu maastikku ilmestav väärtus. Samuti on sellel kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest see on seotud muistenditega, ja looduskaitseajalooline väärtus, sest rahn oli märgitud juba Eesti I looduskaitse registris. Rahn ja piiranguvöönd asuvad eramaal (Suurekivi kü, 43203:002:0304).
6.	Kurjavaimu kivi KLO4001127	Elva vald, Poriküla ja Vihavu küla	0,20 ha Rahn asub metsas magistraalkraavi ääres kahe küla piirimaal. Piiranguvöönd on erikujuline, määramisel on arvestatud raadiust 30 m. Vöönd ei laiene teisele poole kraavi, kuid kraav on arvatud vööndisse, et

			maaparandustööde korral oleks vajaduse korral võimalus seada tingimusi rahnu ümbruse kaitseks. Määrusega viiakse rahnu asukoht EELIS kaardil vastavusse rahnu asukohaga põhikaardil. Rahn on kaitse alla võetud 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Rahn on heas seisukorras, kuid võsastunud ümbruses, mistõttu on raskesti leitav. EELIS andmetel on rahnu ümbermõõt 14,3 m ja kõrgus 1,8 m. Rahn on geoloogiliselt uurimata. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest selle kohta on kohamuistendeid ja see on ohvrikivi (KmR reg nr 12931). Rahnul on esteetiline väärtus, sest suuruse tõttu ilmestab see maastikku. Rahn ja piiranguvöönd asuvad eramaal (Kaldi kü, 60501:001:0219) ning piiranguvöönd ulatub ka eramaale (Suurelaane kü, 60501:001:0280).
7.	Küti talu rändrahn (Mäkaste ohvrikivi) KLO4000598	Peipsiääre vald, Nõva küla	10 m (0,03 ha) Rahn asub ajaloolisel põllul künnisaarel. EELIS kaardil asub rahn 16 m loode pool selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega tehakse parandus EELIS kihil. Rahn on kaitse alla võetud 1940. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 189). Tegu on suure rabakivirahnuga, mis asub haritud põllul ja mille ümber on kuhjatud põllukive, mistõttu ei ole rahn tervikuna vaadeldav. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 9 m, kõrgus 1,3 m ja ümbermõõt 22,9/25,3 m. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu hiidrahnuga, mis on üks Tartumaa (haldusreformieelne Jõgevamaa) neljast hiidrahnust. Rahnul on kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu ja looduskaitseajalooline väärtus, sest rahn oli kantud Eesti I looduskaitse

			registrisse. Kuigi rahnu peetakse ohvrikiviks, ei ole see arheoloogiamälestis. Nimi on muudetud. Taastatud on I looduskaitse registrisse kantud nimi, mis on antud ajaloolise talukoha järgi (Küti A-7). Rahn ja piiranguvöönd asuvad eramaal (Pedaku kü, 57603:001:0810).
8.	Pollikivi KLO4000493	Peipsiääre vald, Sookalduse küla	0,66 ha Kasutatakse maksimaalset lubatud vööndi ulatust 50 m, sest tegu on Tartumaa kõrgeima ja suurima rahnuga, mis asub metsas ja millele on oluline tagada sobiv ümbrus. Piiranguvööndist arvatakse välja Singlimetsa kü (86101:007:0045), mis asub teisel pool kuivenduskraavi ja ei mõjuta rahnu ega selle ümbrust. EELIS kaardil on rahnu asukoht märgitud 8 m põhja poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse asukohta EELIS kaardil. Rahn on kaitse alla võetud 1938. aastal. Alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt. Tegu on suure rabakivirahnuga, mis asub metsas ja mille lähimümbrus on raietega kujundatud. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 10 m, kõrgus 4,3 m ja ümbermõõt 27,6/29 m. Rahnul on teadusajalooline väärtus, sest seda on kirjeldatud juba 1874. aastal, teaduslik väärtus, sest tegu on hiidrahnuga oma algses asukohas, esteetiline väärtus huvitava kuju tõttu, kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu ja looduskaitseajalooline väärtus, sest rahn oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Rahn ja piiranguvöönd asuvad eramaal (Polli kü, 86101:007:0131).
9.	Pärsikivi KLO4000998	Peipsiääre vald, Tedreküla küla	10 m (0,03 ha) Piiranguvööndi määramisel on arvestatud, et rahn asub lagedal alal (endine heinamaa). EELIS kaardil on rahn 7 m kagu poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega parandatakse rahnu asukohta EELIS kaardil.

			Rahn on kaitse alla võetud 1937. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 187). Rahn asub korrastatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on tegu pegmatiitrahnuga, millel on tähelepanuväärsed mõõtmed: pikkus 5,4 m, kõrgus 1,7/2 m, ümbermõõt 16 m. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu maakondlikult tähelepanuväärse rahnuga. Rahnul on suuruse tõttu maastikku ilmestav väärtus ja rahvapärimuse tõttu kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus. Rahnul on looduskaitseajalooline väärtus, sest see oli märgitud juba Eesti I looduskaitse registris. Rahn ja selle piiranguvöönd asuvad eramaal (Piiripõllu kü, 58601:001:0672) ja piiranguvöönd ulatub eramaale Kallaste kü (12601:001:0020).
10.	Saadjärve Kalevipoja lingukivi (Noorema Kalevipoja kivi; Ohvrikivi „Noorema Kalevipoja kivi“) KLO4001036	Tartu vald, Saadjärve küla	0 m Asub Vooremaa maastikukaitsealal (KLO1000294), kus kehtib Vooremaa piiranguvööndi kaitsereežiim. Rahn ei ole kaitseala kaitse-eesmärk. Kivi asub lagedal põllul künnisaarel. Määrusega viiakse kivi asukoht EELIS kaardil vastavusse kivi asukohaga põhikaardil. Rahn on kaitse alla võetud 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Tegu on graniitrahnuga, mis asub haritaval põllul ja mille ümber on korjatud põllukive. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 4,7 m, kõrgus 1,5 m ja ümbermõõt 12,2 /13,2 m. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on suuruse ja asukoha tõttu avatud põllul maastikku ilmestav väärtus ning Kalevipojaga seotud rahvajuttude tõttu üldrahvalik ajaloolis-kultuuriline väärtus. Rahn on arheoloogiamälestis kultusekivi Kalevipoja lingukivi (KmR reg nr 2996). Nime on täiendatud asukoha küla nimega, sest Eestis on palju Kalevipojaga seotud rahne.

			Nimekuju on muudetud ja segaduse vältimiseks viidud kokku KmR-s oleva nimega. Ürglooduse raamatu nimekuju on Saadjärve Ohvrikivi e Kalevipoja lingukivi. Rahn ja piiranguvöönd asuvad eramaal (Maasingu kü, 79402:001:0302).
11.	Saadjärve Noorema Kalevipoja lingukivi (Keskmise Kalevipoja lingukivi) KLO4000996	Tartu vald, Saadjärve küla	0 m Rahn asub Saadjärve mõisa pargi ja Saadjärve veepeegli piiril ning ühtlasi Vooremaa maastikukaitsealal. Rahnu asukoht põhikaardil ja EELIS kaardil on eksitav, sest looduses asub rahn vahetult veepiiril 33 m loodes kaardil näidatud kohast. Määrusega korrigeeritakse rahnu asukohta EELIS kaardil. Rahn on kaitse alla võetud 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 183). Tegu on rabakivirahnuga, mis asub hooldatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 4,8 m, kõrgus 2 m ja übermõõt 12/13,8 m. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on suuruse ja asukoha tõttu Saadjärve ääres veepiiril maastikku ilmestav väärtus ning asukoha tõttu matkarajal suur puhkeväärtus. Kalevipojalugude tõttu on rahnul üldrahvalik ajaloolis-kultuuriline väärtus. Nimekuju on muudetud ja viidud kokku kaitse alla võtmise aegse nimega ning täiendina on lisatud asukoha küla nimi, sest Eestis on palju Kalevipojaga seotud rahne. Eksitavat nimekuju ja paralleelnimesid mitte kasutada. Rahn asub eramaal (Lingukivi kü, 79402:001:0636) ja riigimaa (79402:001:0741) piiril.
12.	Teedla rändrahn (Teedla rändrahn ja kivikülv selle ümber)	Elva vald, Teedla küla	0,02 ha Rahn asub vahetult Kirepi–Teedla–Valguta kõrvalmaantee (22170; katastritunnus 69403:001:0018) ääres teepeenral. Määrusega

	KLO4000898		viiakse rahnu asukoht EELIS kaardil vastavusse rahnu asukohaga põhikaardil. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel on arvestatud raadiust 10 m. Vöönd ulatub teekatte piirini. See annab kaitseala valitsejale teetööde korral võimaluse rahnu ümbruse kaitseks tingimusi seada. Rahn ja kivikülv on kaitse all 1957. aastast kohaliku tähtsusega objektina ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 5). Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 7,1 m, kõrgus 1,8 m ja übermõõt 17 m. Kivimiliselt koostiselt on rahn pegmatiit. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu maakondlikult tähelepanuväärse suure rahnuga. Rahnul on teaduslik väärtus, sest tegu on ühe suurema tüüpilise pegmatiitrahnuga Lõuna-Eestis, mis on oma algses asukohas, ja esteetiline väärtus kuju tõttu. Muudetud nimi on Teedla rändrahn, sest kivikülv oli ürglooduse raamatu andmetel hävitatud juba 1989. aastaks. Rahn ja piiranguvöönd asuvad munitsipaalmaal (Ränirahnu kü, 17101:001:1414) ning piiranguvöönd ulatub osaliselt (0,005 ha) eelnimetatud riigimaale (maantee).
13.	Tõruvere laanekivi KLO4000999	Peipsiääre vald, Tõruvere küla	10 m (0,03 ha) Rahn asub metsa ja põllumaa piiril. EELIS kaardil on rahnu asukoht eksitav, see on märgitud rahnu tegelikust asukohast ca 6 m kagu (põllu) poole. Käesoleva määrusega on asukoht EELIS kaardil parandatud. Rahn on kaitse alla võetud 1937. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 188). Tegu on tähelepanuväärsete mõõtmetega rabakivirahnuga, mis asub hooldatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 6,8/9,7 m, kõrgus 2,6 m ja

			ümbermõõt 25,1 m. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu ühega Tartumaa neljast hiidrahnust. Rahnul on suuruse tõttu maastikku ilmestav väärtus. Rahnul on esteetiline, ajaloolis-kultuuriline (seotud muistenditega) ja looduskaitseajalooline väärtus, sest see oli märgitud Eesti I looduskaitse registris. Rahn asetseb eramaal Laanekivi kü, (12601:003:0061) ja piiranguvöönd ulatub ka eramaale Vahtrapõllu kü (58601:001:0681).
14.	Vedu nõiakivi (Vedu nõiarahn) KLO4000997	Tartu vald, Vedu küla	30 m (0,28 ha) Rahn asub metsas. Selline piiranguvööndi ulatus annab võimaluse rahnu ümbruse kujundusraieks. EELIS kaardil on rahn märgitud 23 m edela poole selle asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse EELIS kaarti. Rahn võeti kaitse alla 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on see kaitse all vabariikliku tähtsusega objektina (nr 185). Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 3,5 m, kõrgus 3 m ja ümbermõõt 10,4 m. Kivimiliselt koostiselt on rahn piiterliidi tüüpi rabakivi. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on teaduslik väärtus, sest tegu on suure rahnuga oma algses asukohas, kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu ja esteetiline väärtus erilise, tahuka (tõlla), kuju tõttu. Rahn ja selle piiranguvöönd (0,28 ha) asuvad eramaal (Otsa kü, 79402:003:0418).
15.	Äksi Kalevi keskmise poja lingukivi (Kalevipoja lingukivi ehk Kalevipoja tool; Kalevipoja liisukivi ehk	Tartu vald, Äksi alevik	0 m Piiranguvööndit ei määrata, sest rahn asub Vooremaa maastikukaitsealal, kus kehtib Vooremaa piiranguvööndi (KLO1101207) kaitseriim ning see tagab rahnu ja selle ümbruse piisava kaitse.

	Kalevipoja tool) KLO4000995		EELIS kaardil on rahnu asukoht 5 m lõuna pool selle asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse EELIS kaarti. Kivi on kaitse all 1938. aastast. Alates 17.03.1959 on vabariikliku tähtsusega objekt (nr 182). Tegu on suure graniitrahnuga, mis asub hooldatud ümbruses laste mänguväljakul ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 5,2 m, kõrgus 1,7 m ja ümbermõõt 12,7 m. Enn Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotuse järgi on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on suuruse ja asukoha tõttu järve kaldal maastikku ilmestav väärtus. Rahnul on teadusajalooline väärtus, sest seda on kirjeldatud juba 1879. aastal ja üldrahvalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu. Rahnul on looduskaitseajalooline väärtus, sest see oli märgitud Eesti I looduskaitse registris. Määrusega taastatakse objekti kaitse alla võtmise aegne nimi. Rahn võeti kaitse alla 1938. aastal Kalevi keskmise poja kivina (Järve 79 talu). Ürglooduse raamatu andmetel kutsuti Kalevipoja tooliks praeguseks hävinud rahnu. Soovitav on EELIS-st eksitavad paralleelnimed kustutada. Rahn asub munitsipaalmaal (Liisukivi kü, 79402:001:0537).
Aluspõhja paljandid ja koopad			
1.	Aruküla koopad KLO1000311	Tartu linn, Aruküla tee	0,72 ha Aruküla koopad asuvad Emajõe ürgoru vasakul veerul ürgoru ja Tartu–Jõgeva maantee (Aruküla tee) vahelisel alal. Piiranguvöönd on erikujuline ja see langeb kokku objekti pindalaga hõlmates teadaolevaid säilinud koopaid. Piiranguvööndisse kuulub tervenisti Aruküla tee 36 (79301:001:0141) katastriüksus. Vöönd arvestab Aruküla tee T1 (79512:004:0016) teemaad nii, et kergliiklustee ei kuulu vööndisse (8 m laiune puhver Aruküla teest), katastripiire, õuema piiri ning nendevahelisi mõttelisi sirgeid ja pikendusi. Kuna oru veer ei ole sirge, siis on

			koobaste läänepiiriks mõtteline sirgjoon (69 m) mis asub paralleelselt Meruski tn 5 (79514:037:0090) idapiiriga (13 m kaugusel) ning algab Meruski tn 5 katastriüksuse põhjapiirilt, läbib lõunapiiril olevat käänupunkti ja lõppeb Meruski tn 1 õueala nurgas. Teine mõtteline sirge kulgeb idapiiril teel olevast punktist koordinaatidega 58,40391934 ja 26,70812531 Meruski tn 1 õueala kirdenurgani. Vööndist on välja arvatud suurem ja hoonestatud osa Meruski tn 1 katastriüksusest (79514:037:0086). Vööndis asub vaid ca 0,09 ha suurune maa-ala krundi põhjaosas. Koopad on kaitse alla võetud 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 27). Koopad koosnevad 1–1,5 m kõrgustest käikudest ja nende ristumiskohal olevatest paari ruutmeetri suurustest ruumidest, mis on omavahel eraldatud valgest liivakivist koosnevate, ülalt laienevate sammastega, mille läbimõõt on valdavalt 1–2 m. Koobastik koos maapinnal nähtavate langatuslehtritega paikneb ligikaudu 80 x 100 m suurusel maa-alal ja on praegu ligipääsetav kolme ava kaudu, mis viivad kolme üksteisest varingutega eraldatud osasse. Kuna koopad ja käigud on suures osas kinni varisenud, on tegu hääbuva objektiga. Objekt on kaitse alla võetud suure teadusliku tähtsuse tõttu fossiilsete kalaluude leiupaigana ja nahkhiirte elupaiga kaitseks. Koobastel on suur ajaloolis-kultuuriline väärtus paljude rahvajuttude tõttu. Koopad on ürglooduse objekt. Objekt asub peamiselt munitsipaalmaal (0,7 ha; eelnimetatud Aruküla tee 36 ja Aruküla tee T1 kü-1) ning selle lõuna- ja lääneosa on ka eramaal (0,2 ha; eelnimetatud Meruski tn 1 ja Meruski tn 5).
2.	Kalmistu paljand KLO1000481	Tartu linn	2,99 ha Tegu on Tartu linna kirde osas Emajõe ürgoru vasakul veerul asuva devoniaegse aluspõhja paljandiga, mille jaotab kaheks surnuaedade vaheline pinnasetee. Paljand on kaardil joonobjekt, mis on EELIS kaardile märgitud vastavalt põhikaardil olevale nõlva tingmärgile. Piiranguvööndi määramisel on arvestatud objekti

			teadusliku ja maastikulise (vaatelise) väärtusega. Seetõttu kulgeb vööndi piir paljandi all 50 m kaugusel paljandist. Paljandi peal järgib piir kalmistute maaüksuse piiri. Punktide koordinaatidega 58,39578910 ja 26,71207339 ning 58,39563747 ja 26,71236538 vahel kulgeb piir mõttelise sirgena üle tee. Selline piir aitab tagada paljandi püsivust, samuti võimaldab vaate säilimist paljandile. Paljand on kaitse alla võetud 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 27). Kalmistu paljand on tekkinud 1920. aastate lõpul Emajõe kallastel tehtud hädaabitööde käigus. Devoni läbilõike kõrgus ulatus siis paljandi kagupoolisel seinal 6 meetrini. Paljand on kaitse alla võetud suure teadusliku tähtsuse tõttu fossiilsete kalaluude leiupaigana ja see on oluline linnamaastikku ilmestav element, mis on ka ürglooduse objekt. Objekt asub täies ulatuses munitsipaalmaal (Ujula tn 91 kü, 79501:002:0534, Ujula tänav T65 kü, 79301:001:0494 ja Ujula tn 85 kü, 79301:001:0197).
--	--	--	--

Maastiku üksikelemendid ehk pinnavormid

1.	Uniküla Kalevipoja künnivagu KLO1000030	Kastre vald, Kriimani, Uniküla ja Paluküla küla	13,57 ha Uniküla Kalevipoja künnivagu on pindalaline objekt, millele täiendavat piiranguvööndit ei määrata, st objekti ja selle piiranguvööndi piir langevad kokku. Objekti piir järgib lõunas Reola–Hammaste katastriüksuse (18502:005:0014) piiri. Edasi päripäeva kulgeb mööda maaüksuse Kastre metskond 197 (29101:001:0317) ja lühikeses lõigus Logina kü (18502:005:0223) piire. Logina katastriüksusel järgib metsa kõlvikupiiri ning kulgeb mõttelise sirgena 29101:001:0855 katastriüksusel asuva kõlvikupiirini (punktist koordinaatidega 58,27747158 ja 26,93136799 punkti koordinaatidega 58,27647046 ja 26,93101058). Edasi kulgeb piir mööda metsa kõlvikupiiri, kuni punktist koordinaatidega
----	---	---	---

			58,27522531 ja 26,92808771 kulgeb mõttelise sirgena Sagara kü (18502:005:0129) asuva kraavi otspunktini. Edasi kulgeb mõtteline sirge Sagara kü läänepiiril asuvasse punkti koordinaatidega 58,27371450 ja 26,92488602 (katastriüksuse ja 65 m kõrgusjoone ristumispunkt). Viimasest punktist kulgeb piir mõttelise sirgena edasi Kastre metskond 197 kü nurgapunkti ning järgib katastripiiri kuni teeni. Pinnavorm (uhtorg) on kaitse alla võetud 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Metsakorralduskeskuse töö andmetel nimetatakse Kalevipoja künnivaoks Poka–Luutsna ürgoru algusosa. Org algab Reola–Hammaste tee ääres järsu (kõrguste vahe 15 m) ca 70 m laiuse pervega ja laieneb põhja poole. Oru laius on kaitsealuse lõigu (ca 1 km) ulatuses 110–140 m ja sügavus on 15–25 m. Oru põhjas voolab Melliste oja, mis saab alguse perveallikatest. Orulammile on liigniiskuse tõttu kohati kujunenud madal soo. Objekt on kaitse alla võetud eelkõige huvitava reljeefi ja teadusliku väärtuse tõttu. Objekt asub peamiselt riigi omanduses oleval maal (Kastre metskond 197 kü, 29101:001:0317 ja jätkuvalt riigi omandis olev kü 29101:001:0855; 9,5 ha) ja osaliselt eramaal (Sagara kü, 18502:005:0129 ja Logina kü, 18502:005:0223).
4.	Pangodi mäed KLO1000066	Nõo vald, Tamsa, Altmäe, Enno ja Luke küla	87,04 ha Pinnavorm (Tamsa otsmoreen) on kaitse alla võetud kohaliku tähtsusega objektina kahe akti alusel. 1966. aastal võeti kaitse alla Kerkmägi ning 1972. aastal võeti kaitse alla Otepää kõrgustiku järsakuline servaala nime all Pangodi mäed, mille koosseisu kuulusid Kirsimägi, Tippmägi, Räisamägi, Kerkmägi ja Sälгимäe lääneosa. Pangodi mägede välispiiri määramisel on silmas peetud selle terviklikkust, mõõtmeid, esinduslikkust ja teaduslikku tähtsust, samuti seda, et Pangodi mäed on maastikus silmapaistev objekt. Seni kaitstava loodusobjekti koosseisu kuulunud katastriüksused Räisaotsa (52801:012:0237) ja Püve (52801:012:0517) arvatakse kaitse alt välja, sest nende ulatuses on pinnavorm oluliselt

			madaldunud ning seal asuvatele hoonetele ja nende ümbrusele ei ole otstarbekas piiranguid seada. Objekti välispiiri muudetakse nii, et see kulgeks looduses ja kaardil täpselt arusaadavaid objekte mööda ning kaitstud oleks ka otsamoreeni teaduslikult huvipakkuvaim ja võimsaim osa Sälгимägi. Geoloogiliste objektide puhul on oluline nende terviklikkus ja selle kaudu mõju maastikule. Objekti terviklikkuse huvides taasliidetakse alaga osaliselt järgmised katastriüksused Riivesemetsa, Riivese, Mäe-Tiirike, Kahna, Uue-Kahna, Hendriku ja oru (kokku 40,1 ha). Pangodi mäed ehk teadusliku nimega Tamsa otsamoreen on ümbritsevas lainjas moreenmaastikus selgelt silma torkav kirde-edela suunaline, ebakorrapärase jalamijoone ja ebaühtlase kõrgusega seljak, st pindalaline objekt, millele ei määrata täiendavat piiranguvööndit. Oluline on, et Pangodi mäed säiliks ühtse katkematu tervikuna ja sisaldaks endas olulisemat osa pinnavormide ahelikust. Pinnavormi eri osadele on antud kohalikud nimetused: Räisamägi, Kerkmägi, Sälгимägi ja Uigumägi. „Mäed“ on sarnaselt ebasümmeetrilise kujuga, kus järsum ja selge jalamijoonega nõlv on suunatud loodesse jalami absoluutkõrgusega vastavalt 87–90 m ja 94–97 m. Kagunõlvad on lauged ja lähevad väga sujuvalt üle ümbritsevaks lainjaks tasandikuks u 86-96 m absoluutkõrgusel. Maksimaalne kõrgus Räisamäel on 110 m ü.m.p. ja Kerkmäel, kunagise kõrgusmärgi kohal 113,7 m ü.m.p. Pinnavormil on maastikku ilmestav väärtus ja teaduslik väärtus. Ekspert Tiit Hangu sõnul on seda tüüpi otsamoreene Eestis väga vähe ja viimase liustiku taande ajaline taust Eestis ei ole rahuldaval moel teada. Objekt koosneb kahest lahustükist. Läänepoolse lahustüki piir kulgeb Räisamäe katastriüksuse (52801:012:0108) edelanurgast päripäeva mööda katastriüksuste piire kuni Mäe kü (52801:012:0646) põhjanurgani. Seal ületab piir mõttelise sirgena Uuta-Pangodi tee (Mäe kü põhjanurgast Kille kü edelanurka) ja kulgeb edasi
--	--	--	---

		mööda Kille kü läänepiiri kuni tiigini, edasi piki tiigi kaldajoont itta kuni mõtteline sirge (koordinaatidel 58,21797665 ja 26,48295192 ning 58,21803347 ja 26,48295775) ühendab kaldajoont ja Kille kü-l asuvat haritava põllu kõlvikupiiri. Edasi kulgeb piir mööda põllu serval kulgeva metsakõlviku piiri kuni mõtteline sirge kulgeb kõlviku nurgast oja nurgani üle rohumaa ja sealt mööda Kruusi ja Täku kinnistu vaheliseks piiriks olevat Peedu oja truubini, kusjuures oja jääb kaitsealast välja. Edasi mööda pinnasetee lääneserva kuni Peedu oja käänupunkti juures pöörab mõttelise sirgena diagonaalis üle Kruusi kü-l oleva põllu kuni Kille kü lõunanurgani. Edasi pöörab piir loodesse ja kulgeb mööda Uuta-Pangodi tee kü-d kuni truubini, kus ületab maantee ja kulgeb piki Mäe tee ja Mäe kü kagupiiri ning mõttelise sirgena läbi Miku ja Kalda kü kuni Raja kü (52801:012:0365) põhjanurgani. Sealt kulgeb piir mööda katastriüksustepiire kuni Tamsa farm kü (52801:001:1072) edelanurgani kust mõttelise sirgena kulgeb Tamsapõllu (52801:001:1073) katastripiirini. Piir kulgeb edasi mööda katastripiiri kuni Tamsapõllu nurgapunktini, kust piir kulgeb edasi üle põllumaa Räisaotsa kü idapiirini koordinaatidel 58,21055783 ja 26,46516955. Edasi mööda katastriüksuste piir ning ületades pinnasetee jõuab algusesse Räisamäe kü edelanurgal. Idapoolse lahustüki piir kulgeb mööda Riivesemetsa kü (52801:012:0701) läänepiiri, kuni ristumiseni pinnaseteega (teed jäävad alalt välja). Piir kulgeb mööda pinnaseteed itta ja kulgeb mööda teid, Vahtra kü (52801:012:0537) piiri, kõlvikuid ja nende vahelisi mõttelisi sirgeid Kahna liivakarjääri kü (52801:009:0608) piirini. Edasi pöörab kaitseala piir lõunasse ja kulgeb mööda Uue-Kahna (52801:009:0125) ja Oru kü (52801:009:0619) idapiiri Oru kü-l asuva metsamaa (kõlviku) piirini, kus kaitseala piir pöörab läände ja kulgeb mööda kõlviku piiri ja pinnasteed läbi Hendriku ja Mäe-Tiirike kü Riivesemetsa kü idapiirini. Sealt mööda kü piiri lõunanurgani, kus piir pöörduv loodesse ja kulgeb mõttelise sirgena Riivese kü-l asuva eluhoone põhjanurgani. Edasi kulgeb mööda hoonete perimeetrit kuni metsakõlviku piirini ja mööda seda kuni Riivese kü loodepiirini. Edasi mööda
--	--	---

			Riivese katastri loodepiiri ja Riivesemetsa kü lõunapiiri. Kaitsealusel loodusobjektil Pangodi mäed asuvad eramaa katastriüksused Räisamäe (52801:012:0108), Kalda (52801:001:1080), Metsakalda (52801:001:0723), Tamsapõllu (52801:001:1073), Tamsanurme (52801:001:1074), Tamsa saun (52801:012:0180), Miku (52801:012:0647), Mäe (52801:012:0646), Mäe tee (52801:001:1083), Kille (52801:012:0287), Uue-Kase (52801:001:0281), Kruusi (52801:012:0095), Riivese (52801:012:0700), Riivesemetsa (52801:012:0701), Mäe-Tiirike (52801:012:0521), Kahna (52801:009:0123), Uue-Kahna (52801:009:0125), Hendriku (52801:009:0057), Oru (52801:009:0619) ja riigi omandis olev maantee 22157 Uuta-Pangodi tee (52801:012:0579).
--	--	--	---

3. Menetluse kirjeldus

Keskkonnaminister algatas 4. märtsi 2021. käskkirjaga nr 1-2/21/101 määruse „Tartu maakonna kaitstavad looduse üksikobjektid ja nende piiranguvööndi ulatus“ menetluse.

Tartu maakonna kaitstavate looduse üksikobjektide ümbritseva piiranguvööndi ulatust määrava määruse eelnõu ja kaardimaterjali avalik väljapanek toimus 21. maist kuni 11. juunini 2021 COVID-19 leviku tõttu elektrooniliselt. Teade eelnõu avaliku väljapaneku ja Keskkonnaameti ettepanekuga looduskaitseaduse § 9 lõike 4 punkti 3 alusel avalikku arutelu mitte korraldada, kui selleks soovi ei avaldata, ilmus väljaandes Ametlikud Teadaanded (teade nr 1762145), 21.05.2021 üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja maakondlikus ajalehes Tartu Postimees. Määruse eelnõu ja seletuskirjaga sai tutvuda ka omavalitsuste koduleheküljel ja Keskkonnaameti veebilehel.

Looduskaitseaduse §-s 13 sätestatud piirangute ulatuse muutmise menetluse käigus saadeti 117-le kaitsealust loodusobjekti sisaldava kinnisasja omanikule (kaasomanikule), sh kolmele korteriühistule, teade avaliku väljapaneku kohta. Teadetest 113 saadeti rahvastikuregistris või äriregistris olevale e-aadressile märkega teatada kirja kättesaamisest. E-aadressi puudumise tõttu saadeti neli paberkandjal väljastustatega kirja. Mõlemal juhul oli teatele lisatud määruse eelnõu ja objekti kaart ning kirjas oli märges, et seletuskirjaga on võimalik tutvuda Keskkonnaameti veebilehel, ja info, et soovi korral saadetakse seletuskiri kodaniku soovitud aadressile. Seda võimalust ei soovitud.

Kuna avaliku väljapaneku lõpuks oli eraomanikele saadetud e-kirjade kätte saamise kohta antud tagasiside vaid ligikaudu ühele kolmandikule (38) kirjadest, siis saadeti välja kordusteade palvega anda tagasisidet e-kirjade kättesaamise kohta ka juhul, kui ettepanekuid ei soovita esitada.

Kokku saadi 61 eraomanikult e-kirjaga tagasiside, et info on kätte saadud. Väljastusteatega saadetud kolm kirja saadi kätte tähtajal, üks kiri saadeti tagasi, sest maaomanik ei tulnud kirjale järele. Sellele kodanikule anti info edasi telefonitsi. Lisaks võeti rahvastiku- või äriregistris oleval telefoninumbril ühendust 46 eraomanikuga, et saada tagasisidet. Kümne omanikuga ei õnnestunud ühendust saada, sh viis omanikku elavad väljaspool Eestit ja kolmel juhul oli tegu eaka inimesega, kelle sugulased on kaasomanikena muudatustest teadlikud.

Arvestades, et tegu on piiranguvööndi vähendamise ja senise kaitsekorra jätkumisega, ning kasutatud oli erinevaid info kätte toimetamise viise, siis loeti, et infot menetluse kohta on jagatud piisavalt ja täiendavat avalikku väljapanekut ei ole vaja korraldada.

Määruse eelnõu ja seletuskiri saadeti e-kirjaga Riigimetsa Majandamise Keskusele, Eesti Erametsaliidule, MTÜ-le Eesti Metsa Abiks, Eesti Maaülikoolile, Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsile, Transpordiametile ja Muinsuskaitseametile ning järgmistele omavalitsustele: Tartu linnavalitsusele, Elva, Kambja, Kastre, Luunja, Nõo, Peipsiveere ja Tartu Vallavalitsusele.

Kirjades paluti esitada ettepanekuid ja vastuväiteid ning kirjad sisaldasid teadet, et kui Keskkonnaamet ei ole kirjas nimetatud tähtaja jooksul postitatud vastust saanud, loetakse, et kinnisasja omanik/omavalitsus on looduse üksikobjekti piiranguvööndi ulatuse muutmisega (vähendamisega) nõustunud.

Kirjalikult laekus Keskkonnaametile kolm ettepanekut ja kolm vastuväidet ning üks märkus aadressi täpsustamise kohta. Laekunud ettepanekud ja vastuväited ning nende arvesse võtmine või arvestamata jätmine on esitatud tabelis 3. Keskkonnaamet on vastanud ettepanekute tegijatele kirjalikult.

Tabel 3. Laekunud seisukohad vastuseks Keskkonnaameti poolt avaliku väljapaneku perioodil väljasaadetud kirjadele

Arvamuse esitaja ja seos eelnõuga	Arvamuse kokkuvõte	Menetleja otsus
Eramaa omanik Nõo Järve tn 2	Kodanik juhtis tähelepanu, et menetluse kestel on krundipiirid muutunud ja tegi ettepaneku piiritleda piiranguvöönd uuestest piiridest lähtuvalt ja soovis vähendada piiranguvööndit 15 meetrini.	Arvestatud osaliselt. Objekti kaart vormistati ümber arvestades muutunud olusid. Piiranguvööndi ulatust ei muudetud ja maaomanikule selgitati, et vöönd arvestab konkreetse puu vanust, mõõtmeid, kasvukohta ja võimalikku eluiga ning vajadust säilitada püsivad kasvutingimused, mistõttu puudele määrati piiranguvöönd raadiusega 25 m. Juhiti tähelepanu, et puujuurte vigastamisel muutub puu vastuvõtlikuks haigustele ja võib ajapikku muutuda ohtlikuks nii inimestele kui ka nende varale.
Eramaa omanik Nõo Lätte tn 9	Kodanik juhtis tähelepanu, et menetluse kestel on krundipiirid muutunud ja tegi ettepaneku piiritleda piiranguvöönd uuestest piiridest lähtuvalt ja soovis vähendada piiranguvööndit 15 m-ni. 15 meetrini.	Arvestatud osaliselt. Objekti kaart vormistati ümber arvestades muutunud olusid. Piiranguvööndi ulatust ei muudetud ja maaomanikule selgitati, et vöönd arvestab konkreetse puu vanust, mõõtmeid, kasvukohta ja võimalikku eluiga ning vajadust säilitada püsivad kasvutingimused, mistõttu puudele määrati piiranguvöönd raadiusega 25 m. Juhiti tähelepanu, et puujuurte vigastamisel muutub puu vastuvõtlikuks haigustele ja võib ajapikku muutuda ohtlikuks nii inimestele kui ka nende varale.

Eramaa omanikud Tartu Kalevi tn	Kodanikud tegid ettepaneku määrata looduskaitsealusele Õnne tänava tammele piiranguvöönd ulatusega 10 m, et neil oleks võimalik piiranguvööndis asuvale katastriüksusele soovikorral hoone ehitada.	Ettepanekut ei arvestatud. Tegu on esinduslike mõõtmete, väga kõrge vanuse ja dekoratiivse kasvukujuga tammega, mis on Tartu maakonna ja Tartu linna üks võimsamaid. Kodanikele selgitati, kuidas määratakse piiranguvööndi raadius ning miks ja missugused piirangud on vajalikud loodusobjekti kaitseks. Kodanike tähelepanu juhiti ka vajadusele tagada inimeste ja nende vara ohutus, sest tegu on väga vana puuga, mille osade murdumine ei ole ette määratav. Samuti juhiti tähelepanu asjaolule, et määrusega on tamme piiranguvööndit juba vähendatud 50 meetrilt 25 meetrini.
--	--	--

Riivese maaüksuse omanik	Kodanik tegi ettepaneku, mitte laiendada Pangodi mägede piiranguvööndit tema maa osas, sest see teeks metsa majandamise täielikult võimatuks ja majandustegevus seiskub. Kodanik peab põhjendamatuks, et eksperdi poolt kaitse alla võtta soovitatud Ugumäge ei liideta kaitsealaga. Kodaniku arvates on rakendatavad piirangud võrreldes kompensatsiooniga ebapiisavad ja ta soovis Natura metsatoetusega võrdset hüvitist. Kodaniku arvates on eksperdi soovitatud geoloogilise uuringu nõue ebakohane.	Ettepanekut ei arvestatud. Kodanikule selgitati vastuskirjas loodusobjekt Pangodi mäed kaitse vajadust tervikuna, eriti lähtudes selle teaduslikust tähtsusest. Samuti selgitati, et tegu on seni kaitse all olnud objektiga, mille piir ei ole korrektne. Ugumäge ei ole algatis nimetatud ja seetõttu ei ole Ugumäe puhul võimalik rääkida kaitse taastamisest ning Keskkonnaameti ei kavanda Ugumäe liitmist kaitsealuse loodusobjekti Pangodi mäed koosseisu. Kuna Kahna karjääri maa-alal on pinnavorm juba jäädavalt rikutud, ei ole sellele alale otstarbekas ega vajalik piirangute seadmine, st ei saa kaitsta olematut pinnavormi, ja seetõttu on Kahna karjäär loodusobjekti piiridest välja jäetud. Kodanikule selgitati, et metsa majandamist ei piirata täiendavalt, sest kehtib metsateatise esitamise nõue ja pinnavormi kaitseks ei ole vajadust metsaseadusest rangemaid piiranguid metsa majandamisele kehtestada. Uuendusraieks on vajalik üksikobjekti valitseja nõusolek, et valitseja saaks seada tingimusi, mis aitavad täita kaitse-eesmärki. Kodanikule selgitati, et alal puuduvad Natura 2000 loodusdirektiivis märgitud olulised elupaigatüübid ja loomaliigid ning linnudirektiivis nimetatud linnuliigid. Seetõttu ei ole hetkel õigustatud arvestada kompensatsioone maaeluministri määruse alusel, mis käsitleb Natura 2000 erametsamaa toetusi. Kodanikule selgitati, et kitsendused määratakse vaid seadusandlike aktidega ja eksperthinnang ei ole seadusandlik dokument. Seega ei saa nõustuda väitega, et eksperthinnangu
---------------------------------	--	---

		alusel rakendub geoloogilise uuringu nõue.
OÜ Metsafond vastuväide	Avaldaja tegi ettepaneku mitte laiendada Pangodi mägede piiranguvööndit tema maa osas. Avaldaja ei nõustu majandustegevuse täieliku piiramisega talle kuuluval maal. Avaldaja leiab, et lisaks piiranguvööndi valikulisele ulatuse muutmisele (Uigumäe väljajätmisele) ei ole tema talumiskohustus proportsionaalne kaitstava loodusväärtusega ja pakutava hüvitisega (maamaksu soodustusega). Avaldaja arvates on eksperdi soovitatud geoloogilise uuringu nõue ebakohane.	Ettepanekut ei arvestatud. Samasisuline vastus, mis eelmine.
Tava Mets OÜ vastuväide	Avaldaja tegi ettepaneku, mitte laiendada loodusobjekti piiranguvööndit tema maa osas. Avaldaja ei nõustu majandustegevuse täieliku piiramisega talle kuuluval maal. Avaldaja leiab, et lisaks piiranguvööndi valikulisele ulatuse muutmisele (Uigumäe väljajätmisele), ei ole tema talumiskohustus proportsionaalne kaitstava loodusväärtusega ja pakutava hüvitisega (maamaksu soodustusega). Avaldaja arvates on eksperdi soovitatud geoloogilise uuringu nõue ebakohane.	Ettepanekut ei arvestatud. Samasisuline vastus, mis eelmine.

Omniva (Eesti Post) tagastas Keskkonnaametile ühe adressaadini mittejäädud käesoleva menetlusega seotud kirja.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu õigus ei reguleeri otseselt määruse eelnõus käsitletud küsimusi.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale. Eelnõus käsitletud loodusobjektid on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel (oluline) mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Määruse jõustumine ei puuduta rahvusvaheliste kohustuste täitmist ega too kaasa organisatsioonilisi muudatusi.

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 20 ostab riik kaitsealuse kinnistu omaniku soovil eramaad, mille sihtotstarbelist kasutamist kaitsekord oluliselt piirab. Määruses käsitletavate looduse üksikobjekte ümbritseva piiranguvööndi maa-ala oli juba varem kaitse all ja neile kehtivat kaitse-eeskirja ei muudeta, st kaitsekord ei lähe rangemaks. Määruse jõustumisega ei teki riigil kohustust nende kinnistute omandamiseks, st eramaade riigile ostmise kulu ei teki.

Kuna määrusega vähendatakse piiranguvööndite ulatust, siis vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane suurenemine, sest väheneb üksikobjekte ümbritsevate piiranguvööndite kogupindala. Summa, mille võrra tulu suureneb, ei ole märkimisväärne, sest piiranguvööndite vähenemine on pindalaliselt väike. Maamaksuseaduse § 4 lõike 2 kohaselt makstakse looduskaitseseaduse § 68 alusel sätestatud looduse üksikobjekti piiranguvööndi maalt maamaksu 50% maamaksumäärast. Üksikobjekti tüüpiline piiranguvöönd on ringikujuline ja selle pindala on 0,78 ha ($3,14 \times r^2 = 3,14 \times 2500 = 7850 \text{ m}^2$, kus $r = 50 \text{ m}$). Tartumaal oli 01.01.2020. a seisuga 65 (50 (puud)+15 (rahnu)) nn punktobjekti, mille piiranguvöönd kokku oli 50,7 (65 x 0,78) ha ja kolm maastikuelementi piiranguvööndite pindalaga 14,9 ha. Kokku oli piiranguvööndi summaarne pindala 65,6 ha, millel oli maksusoodustus 50%. Kaks objekti (Vedu Püha pärn ja Lille tn pärn) ei ole eri põhjustel EELIS-s ja neile ei ole seni määratud piiranguvööndit. Pärast piiranguvööndite korregeerimist ja kahe objekti EELIS-sse kandmist on Tartumaa kaitstavate loodusobjektide summaarne piiranguvöönd 32,5 ha, sh Elva vallas 2,95 ha, Kambja vallas 1,45 ha, Kastre vallas 16,21 ha, Luunja vallas 0,1 ha, Nõo vallas 0,36 ha, Peipsiääre vallas 4,67 ha, Tartu vallas 0,82 ha ja Tartu linnas 5,95 ha. Eramaal asub kokku 14,1 ha, munitsipaalmaal 6,52 ha, riigiomanduses oleval maal 11,8 ha ja jätkuvalt riigi omandis oleval maal 0,07 ha.

Looduse üksikobjekte ümbritseva piiranguvööndi maa-alale ei jää toetust vajavaid poollooduslikke kooslusi ega toetusõiguslikku Natura 2000 erametsamaad, mistõttu nende toetuste osas riigi kohustused ei suurene.

Kaitse-eeskirja eelnõul on puutumus kõikide määruses nimetatud omavalitsuste üldplaneeringuga. Planeeringuseaduse § 92 lõike 1 kohaselt vaatab kohaliku omavalitsuse volikogu üldplaneeringu iga viie aasta tagant üle. Kuna kaitse-eeskirjaga täpsustatakse (vähendatakse) üksikobjektide piiranguvööndi ulatust, siis tuleb järgmisel volikogu koosseisul omavalitsuse üldplaneering üle vaadata ja vajaduse korral teha muudatused, st kanda üldplaneeringusse looduse üksikobjekte ümbritseva piiranguvööndi vähendatud ulatus. Muid põhimõttelisi muudatusi määruse jõustumisel üldplaneeringutele ei ole.

Määruse jõustumine ei too kaasa rangemaid piiranguid metsa majandamisele, seetõttu ei teki Tartumaa metskonnal saamata jäävat tulu.

6. Määruse jõustumine

Käesolev määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

Keskkonnaasjades kohtusse pöördumist reguleerib keskkonnaseadustiku üldosa seadus (§-d 30 ja 31), mille kohaselt eeldatakse keskkonnaorganisatsioonide õiguste rikkumist või põhjendatud huvi, kui keskkonnaorganisatsioon vastab teatud kriteeriumidele (§ 31) ja kaebuse ese on seotud keskkonnaorganisatsiooni senise tegevuse või tegevusvaldkonnaga (§ 30 lg 2).

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu (toimik nr 22-1285). Justiitsministeerium ja Kaitseministeerium on eelnõu kooskõlastanud. Teised ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.